BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017 **Jaroslav Srba**

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Srovnávací analýza výskytu „se“ u sloves typu morir(se)

Vedoucí práce: PhDr. Jana Pešková, Ph.D.

Autor práce: Jaroslav Srba
Studijní obor: SJEMO
Ročník: 3.

2017

Prohlášení o původu práce:

Prohlašují, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citovaných zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mé kvalifikační práce s databází prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací se systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 9. května 2017

……

Jaroslav Srba

Poděkování:

Tímto způsobem bych chtěl srdečně poděkovat paní PhDr. Janě Peškové, Ph.D. za její obětavost při vedení práce, za její cenné rady a nápady, i za její trpělivost.

Anotace:

Tato bakalářské práce se zabývá výskytem exponentu „se“ u sloves typu morir(se) apod. Cílem teoretické části je představit některé teorie španělských autorů, podle kterých je přítomnost tohoto elementu zdůvodněna. První část je vypracována na základě odborné literatury českých a španělských lingvistů. V praktické části následuje analýza vzorků publikačních textů, na kterých jsou předešlé hypotézy dokazovány. Ukázky textů jsou čerpány z CREA, korpusu Španělské královské akademie.

Annotation:

The bachelor thesis investigates the presence of element “se” in verbs *morir(se)* etc. The aim of the theoretical part is to introduce some theories of Spanish authors. The first part is based on Czech and Spanish specialized literature. The practical part contains the analyses of the publication texts samples demonstrating the previous hypothesis. The reference corpus of current Spanish (CREA), made by Spanish Royal Academy, was used to do the analysis of the texts.

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST 1
1. Úvod 2
2. Funkce „se“ obecně ve španělském jazyce 3
2.1. Pojetí vybraných českých autorů 3
2.2. Pojetí vybraných španělských autorů 4
2.3. Srhrnutí základních funkcí elementu *se* 8
3. Vliv lexikálního aspektu na význam vybraných predikátů 11
4. Problematika očima vybraných španělských lingvistů 14
5. Funkce u vybraných predikátů typu morir(se) apod. 18
6. Závěr 23
PRAKTICKÁ ČÁST 25
7. Úvod 26
8. Užití slovesa beber(se) 28
8.1. Beber(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem 31
8.2. Beber(se) v užití s obecným životným substantivem 32
8.3. Beber(se) v užití s neživotným substantivem 32
8.4. Metaforické užití slovesa beber(se) 33
9. Užití slovesa caer(se) 34
9.1. Caer(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem 37
9.2. Caer(se) v užití s obecným životným substantivem 37
9.3. Caer(se) v užití s neživotným substantivem 38
9.4. Metaforické užití slovesa caer(se) 38
10. Užití slovesa morir(se) 39
10.1. Morir(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem .. 41
10.2. Morir(se) v užití s obecným životným substantivem 43
10.3. Morir(se) v užití s neživotným substantivem 46
10.4. Metaforické užití slovesa morir(se) 47
11. Užití slovesa salir(se) 48
11.1. Salir(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem ... 51
11.2. Salir(se) v užití s obecným životným substantivem 51
11.3. Salir(se) v užití s neživotným substantivem 51
11.4. Metaforické užití slovesa salir(se) 52
12. Užití slovesa parar(se) 52

12.1. Parar(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem .. 54
12.2. Parar(se) v užití s obecným životným substantivem 54
12.3. Parar(se) v užití s neživotným substantivem 55
12.4. Metaforické užití slovesa parar(se) 55
13. Závěr 56
14. Resumen 63
15. Seznam použité literatury 65

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

Předmětem této bakalářské práce je představit problematiku výskytu *se* u sloves typu *morir(se)* apod. Jedná se o jev, který bude postupně představen v následujících kapitolách. Celé vypracování se dělí na část teoretickou a část praktickou. Náplní první poloviny teoretické části bude představit dané teorie očima španělských autorů, kteří se touto problematikou zabývají, a nastínit pojmy, se kterými budeme pracovat. V druhé polovině postupně uvedeme poznatky různých studií tohoto tématu. Druhou částí této práce je část praktická, kde dojde k představení přítomnosti *se* na různých typech textů a aplikaci předem představených teorií.

Pokud narazíme na přítomnost exponentu *se*, je třeba se zaměřit nejprve na jeho elementární funkce. Nicméně, zaměřením na danou problematiku narazíme na predikáty, které výskyt *se* vyžadují, povolují nebo dokonce vylučují. Tento exponent bývá tradičně dáván do vztahu s perfektivním (ukončeným) či imperfektivním (neukončeným) pojetím slovesného děje.

Většina studií a publikací, uvedených na dalších stranách této práce, jak španělských, tak českých autorů, je zaměřeno právě na propojení *se* s pojetím slovesného děje.

2. Funkce „se“ obecně ve španělském jazyce

Zaměříme-li se na užívání *se* ve španělském jazyce, naskytne se nám hned několik funkcí, které tento element může zastávat. Samozřejmě pohled ze strany španělských lingvistů nám nabízí hned několik úhlů pohledu, způsobů, jak tento jev klasifikovat, a také mnoho tvrzení, která zcela zavrhují poznatky z předešlých výzkumů. Nejprve je třeba představit funkce, které španělské *se* zastává.

Analýza výskytu *se* u určitých predikátů musí být nejdříve nastíněna pomocí jeho základních funkcí. Předmětem této práce je zaměření na problematiku případů, kdy na toto zájmeno lze nahlížet jako na aspektuální prvek, který definuje povahu predikátu. Předtím, než se zaměříme na konkrétní predikáty, kterých se tato problematika týká, musíme nejprve uvést obecné užití *se*. Nastíníme pohled hned několika českých i španělských autorů, pokusíme se zmínit jejich teorie, a přiblížit se tak danému prvku.

2.1. Pojetí vybraných českých autorů

V první podkapitole budeme věnovat pozornost některým českým autorům autorům a pokusíme se nastínit jejich základní pojetí užití daného elementu. Bohumil Zavadil a Petr Čermák ve své odborné publikaci, Mluvnice současné španělštiny lingvisticky interpretační přístup, uvádějí *se* jako zájmeno reflexivní. Tato funkce je jedna z elementárních a spočívá v tom, že se tento prvek zaměřuje předně na gramatický podmět a předmět věty. Tito autoři rozdělují reflexivnost do dvou kategorií.

První kategorií je tzv. reflexivnost syntaktická, tedy funkční. Jedná se o případ, kdy má zvratné zájmeno ve větě funkci větného členu. Jinými slovy tato reflexivnost signalizuje, že základ dění ve větě se shoduje a je vázán k původci děje. Pojmenování původce děje zastává nejčastěji funkci podmětu. *„Anita se lavó – Juan se peinó el pelo.“*[1]

[1] Zavadil, Bohumil; Čermák, Petr – Současná mluvnice španělštiny, lingvisticky interpretační přístup, Karolinum (2010:377)

Nicméně najdou se i případy, kdy může zastávat funkci předmětu. A to v případě, nalezneme-li ve větě formu infinitivu, či předmětového gerundia. *„Juan sorprendió a Anita al bañarse/bañándose.“*[2]

Druhým případem je reflexivnost morfologická. V tomto případě je zvratné zájmeno důležitou součástí predikátu a nezastává větně-členskou funkci předmětu. Predikát je tedy ze syntaktického hlediska bezpředmětový. Lze jej jako předmětový brát, nicméně nebude zastávat funkci přímého předmětu. V tomto případě Bohumil Zavadil a Petr Čermák uvádějí pojem *reflexiva tantum*. Jedná se o bezpředmětová (intranzitivní) slovesa, například *quedarse, arrepentirse, quejarse* apod. Pokud tato slovesa použijeme ve tvaru *quejarse de alguien* nebo *arrepentirse de algo,* lze na tyto predikáty nahlížet jako na předmětové, ale toto doplnění, jak jsme již zmiňovali, nemá povahu přímého předmětu.

2.2. Pojetí vybraných španělských autorů

Dalším autorem, na kterého se zaměříme z důvodu uvedení funkcí tohoto zájmena, čímž zároveň přecházíme k prvnímu ze španělských autorů, je Leonardo Gómez Torrego. Ten ve svém díle Gramática didáctica del español jako první gramatickou funkci daného prvku představuje *se* jako variantu zájmen „*le*“ a „*les*“.

V podstatě se jedná o nutnost, která nastane v případě, kdy se ve větě setká přímý předmět (*Complemento directo* - CD) a předmět nepřímý (*Complemento indirecto* - CI). Ve španělském jazyce nelze nikdy použít v tomto typu vět zájmena „*le*“ (CI) a „*lo*“ (CD) vedle sebe, z důvodu gramatické nesprávnosti. Z tohoto důvodu bývá zájmeno „*le*“ pozměněno na „se“ a toto zájmeno tedy zastupuje funkci (CI).

„Escribí una carta a María. -> Le escribí una carta. -> Se la escribí.“[3]

Pokračujeme-li dělením funkcí exponentu *se* od tohoto autora, narážíme na druhý případ, a tím jsou funkce reflexivní a reciproční. V každém případě bude toto zájmeno zastávat funkci buď (CD) nebo (CI). V prvním příkladu *se* je právě ve funkci

[2] Zavadil, Bohumil; Čermák, Petr – Současná mluvnice španělštiny, lingvisticky interpretační přístup, Karolinum (2010:377)
[3] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:114)

„complemento directo“, v druhém se jedná o předmět nepřímý, tedy „complemento indirecto“.

„Juan se entregó a la policía. -> Yo me entregué.“

„María se lavó la cabeza ->Tú te lavaste la cabeza.“[4]

Pokud se blíže zaměříme na užití reciproční, zjistíme, že se jedná o činnost, ve které figuruje více činitelů navzájem, společně.

Následuje funkce dativu. V češtině bychom mohli říci funkce třetího pádu. Zde se jedná o zaměření na *se* jako na zvratné zájmeno, které stojí ve větě, a plní tak funkci dativu. Nicméně pokud bychom ho z věty vyjmuli, věta by nezměnila význam ani by se nestala gramaticky nesprávnou. Na rozdíl od předešlého případu („*María se lavó la cabeza“*), lze v tomto případě na tuto přítomnost elementu pohlížet jako na libovolnou.

„Ella (se) comió toda la tarta. -> Yo (me) comí toda la tarta.“[5]

Gómez Torrego uvádí hned několik typů dativu.

Prvním z nich je tzv. dativo concordado. V češtině se setkáváme s pojmem „*etický dativ*“. Tento termín lze také nalézt pod jinými názvy, kterými jsou „*dativo de interés*“ nebo „*dativo ético*“. Ve větě se nevyskytují zájmena pro třetí osoby (*le, les*), ale pouze první a druhé osoby singuláru i plurálu. Vždy jsou zvratné povahy a jsou vázány k podmětu.

*„Se lo está pensando. (neříká se: *se lo está pensando a sí mismo)*
*Me gano la vida así. (*me gano a mí la vida)*
*Se jugó el dinero a la lotería (*se jugó a sí mismo el dinero a la lotería)“*[6]

Druhým typem dativu je „*dativo no concordado*“. Tento typ je užíván zejména v případě rozkazovacích vět, tedy vět, ve formě imperativu. Bude zde užito zájmeno pouze první osoby singuláru a plurálu (tedy „*me*“ a „*nos*“). Tento typ je specifický tím, že zájmeno není vázané k podmětu věty, ale k postoji mluvčího.

[4] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:114)

[5] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:114)

[6] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:308)

*„No te nos manches (neříká se: *no te nos manches a nosotros* ani **no te les manches) -> No te manches.*
*No te me despistes (*no te me despistes a mí* ani **no te le despistes)*
-> No te despistes.“[7]

Třetím a zároveň i posledním typem dativu, které Gómez Torrego uvádí, je „*dativo simpatético*“. V podstatě se jedná o případ, kdy pomocí zájmen vyjádříme vlastnictví k určité věci**.** Na tento případ lze ovšem nahlížet i jako na vyjádření předmětu nepřímého (*complemento indirecto*).

„Se me ha roto el vestido -> Se ha roto mi vestido.
Se le iluminaron los ojos – Se iluminaron sus ojos.“[8]

Jedním z posledních užití, které tento autor uvádí, je pojetí elementu *se* jako součásti slovesa. V tomto případě se zde objevuje pojem pronominálního slovesa. Vzhledem k tomu, že je součástí jádra predikátu, je tento prvek od slovesa neoddělitelný. V případě oddělení by došlo ke změně významu či gramatické nesprávnosti. Zde bychom mohli navázat na Bohumila Zavadila, protože již některá tato slovesa byla zmíněna. Jsou to slovesa, jako například *arrepentirse, quejarse*[9], ale i slovesa jako *irse, marcharse, arodillarse* nebo *dormirse*[10].

Závěrem se dostáváme k případu, kdy je *se* součástí větných konstrukcí reflexivně pasivních a konstrukcí syntakticky neosobních. Zvratně pasivní věty jsou samozřejmě založeny na reflexivním (zvratném) tvaru slovesa. Výskyt těchto vět je možný pouze ve 3. osobě. I když je věta ve formě pasiva, slovesný rod je činný.

Reflexivně pasivní: „*Se cometieron varios atentados*.“
Konstrukce neosobní: „*Se recibió con alegría al embajador*.“[11]

[7] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:309)
[8] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:309)
[9] Zavadil, Bohumil; Čermák, Petr – Současná mluvnice španělštiny, lingvisticky interpretační přístup, Karolinum (2010:377)
[10] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:115)
[11] Gómez Torrego, Leonardo – Gramática didáctica del español, Madrid (1997:115)

Toto užití nás přivádí k dalšímu významnému autorovi, kterým je Emilio Alarcos Llorach. Ten ve svém díle *Gramática de la lengua española* zkoumá reflexivně pasivní a neosobní věty hlouběji, nicméně nepovažuji za důležité ponořit se do tohoto tématu hlouběji, jelikož není předmětem mé práce.

Naopak považuji za důležitou zmínku jeho další bod, který se týká zvratného *se*. Stejně jako již zmínění autoři uvádí slovesa, která tento element vyžadují. Slovesa se shodují s předešlými autory (*quejarse, arrepentirse, preocuparse* atd.). Všechna slovesa nejsou taková, že by povolovala užití bez tohoto prvku. Pokud ovšem na taková slovesa narazíme, odebráním *se* sloveso mění význam, a není tedy synonymem. Příkladem může být následující věta:

„María se preocupa mucho.“ -> „María preocupa mucho.“

V prvním případě je evidentní, že si María dělá starosti. Kvůli nepřítomnosti *se* dochází ve druhé větě ke změně významu. Již není jasné, komu María dělá starosti.

Nicméně, výskyt *se* u některých typů predikátů není příliš jednoznačný. Pokud se zaměříme na užití slovesa, může nastat situace, že v určitých případech narazíme na neshodu s kontextuální stránkou výpovědi. Jinými slovy, dojde ke změně významu a někdy dokonce lze narazit na případy, kdy přidáním tohoto elementu docílíme gramatické nesprávnosti. Například:

„Juan se ha fallecido.“ -> „Juan se ha muerto.“[12]

Ve výše uvedeném případě vidíme dvě tvrzení stejného významu. V obou případech je význam *„Juan zemřel“*. Nicméně, první věta není z gramatického hlediska správně. Sloveso *„fallecer“* existuje pouze v nezvratné formě, tudíž bez *se*. Aby věta byla správně, musela by být ve tvaru *„ Juan ha fallecido“*.

Většina sloves, se kterými přijde do styku běžný student španělského jazyka, tuto problematiku nevyvolávají. A to z důvodu, že právě většina z nich jsou slovesa zvratná či slovesa, která se liší pouze výskytem *se*. V případě, kdy *se* je součástí

[12] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:8)

predikátu, sloveso, ve většině případů, nabývá poněkud jiného významu (například *dormir* a *dormirse* jsou dva odlišné lexikální celky).

I tak se ovšem mezi nimi najdou případy, kdy lze nalézt v různých typech textů sloveso, jednou v podobě bez tohoto prvku a podruhé právě v doprovodu zde probíraného *se*. Existují predikáty, u kterých užití a funkce *se* nejsou vždy jasné (*beber(se), comer(se), caer(se), morir(se), parar(se), salir(se)*). My těmto predikátům budeme věnovat pozornost na dalších stranách této práce a poté je analyzujeme v praktické části.

2.3. Shrnutí základních funkcí elementu *se*

Když vezmeme v úvahu veškeré teorie a dělení předešlých autorů, můžeme dojít k závěru, že právě prvek *se* může zastávat poměrně mnoho funkcí. Pokusíme se spojit již zmíněné teorie a shrnout dané poznatky. Jak již víme, prvním způsobem užití, je užití pronominální (zájmenné), které je spojeno i s funkcí syntaktickou.

První z funkcí je, že *se* se chová jako osobní zájmeno a ve 3. osobě jednotného čísla plní funkci nepřímého předmětu (*complemento indirecto* – CI), který je ve větě vyjádřen zájmenem „*le*“ nebo „*les*“.

Ve větě „*Laura dio un beso a Álvaro*“, v češtině „*Laura dala polibek Álvarovi*“, kdy „*dala*“ je sloveso, „*polibek*“ předmět a „*Álvarovi*“ je v tomto případě *complemento indirecto* (CI), lze „*Álvarovi*“ nahradit zájmenem „*le*“, v češtině: „*mu*“. V tomto případě vznikne věta: „*Laura le dio un beso*“, „*Laura mu dala polibek*“. Když ovšem větu ještě více zkrátíme, a nahradíme zájmenem i předmět (polibek), nastává problém. Španělský jazyk nepovoluje výskyt zájmen „*le*“ a „*lo*“ vedle sebe. I když v češtině věta „*Laura mu ho dala*“ je gramaticky správně, ve španělštině musí být jedno z těchto zájmen (v tomto případě zájmeno vyjadřující právě předmět nepřímý, tedy „*le*“) nahrazeno právě zájmenem *se*. „*Laura se lo dio.*“

Druhá funkce, kterou může tento prvek vykonávat je funkce zvratného zájmena. V tomto případě se jedná o zvratné *se* a nahrazuje předmět přímý (*complemento directo* – CD) nebo nepřímý (*complemento indirecto* – CI). Užití je podobné jako v českém jazyce.

Příkladem tohoto užití může být věta: „*Juan se lava*“, v češtině: „*Juan se myje*“ Jedná se tedy o činnost, kterou vykonává podmět ve větě. V tomto případě Juan vykonává na sobě mycí proces. Tudíž „*myje sám sebe*“ a to zastává funkci přímého předmětu (CD).

Kdybychom ovšem větu pozměnili na „*Juan se lava las manos*“, v češtině: „*Juan si myje ruce*“, *se* by získalo hodnotu předmětu nepřímého (CI). Funkci předmětu přímého (CD) by převzaly „*ruce*“.

Třetím a posledním případem je funkce recipročního (vzájemného) osobního zájmena, která je také spojena s předmětem přímým (CD) nebo nepřímým (CI). Příkladem je činnost, ve které figuruje více činitelů navzájem, společně. Věta „*Marta y Diego se besan*“, v češtině „*Marta a Diego se líbají*“ dokazuje, že zde má *se* hodnotu předmětu přímého (CD). Nicméně pokud větu změníme na „*Marta y Diego se dan los besos*“, v češtině: „*Marta a Diego si dávají polibky*“ hodnota *se* se mění na hodnotu předmětu nepřímého (CI) a funkci přímého předmětu (CD) zastávají „*los besos*“, „*polibky*“, protože Marta dává polibky Diegovi a Diego je dává Martě.

Dále se zaměřme na případ, kdy *se* je součástí jádra predikátu. Jedná se o typ morfému, který je jeho nezbytnou součástí. Není možné, aby bylo sloveso užito bez přítomnosti tohoto prvku. Pokud by se tak stalo, odtrhnutím *se* od slovesa dochází ke změně významu. Nacházíme tedy slovesa, která právě užití *se* vyžadují. Nelze je tedy užít bez tohoto prvku.

Například *quejarse, atreverse* a *arrepentirse* jsou slovesa, která vždy vyžadují tento doprovodný prvek. Sloveso *quejar, atrever* a *arrepentir* v samostatném užití neexistuje. Nelze říci „*Pedro queja mucho*“, v češtině: „*Pedro stěžuje*“ nebo „*Pedro atreve mucho“,* v češtině: „*Pedro odvažuje*“ Vždy je zapotřebí zájmeno *se*. Tedy „*Pedro se queja mucho*“, „*Pedro si stěžuje*“ a „*Pedro se atreve mucho*“, „*Pedro se odvažuje*“

Nicméně, existují i takové případy, kdy sloveso lze použít i bez přítomnosti elementu *se*. Ovšem v takovém případě dojde ke změně významu a můžeme i prohlásit, že se jedná o dva odlišné lexikální celky.

Tím, že použijeme sloveso ve větě bez tohoto prvku, nabývá věta jiného významu. Například ve větě „*María se preocupa mucho*“, v češtině „*Marie si dělá starosti*“ Vidíme, že *se* je v jádru predikátu. Když ovšem sloveso použijeme bez zájmena, „*María preocupa mucho*“, „*Marie dělá starosti*“, věta nabývá jiného významu. Infinitiv užitého slovesa již není *preocuparse,* ale *preocupar*. Marie tudíž není ta, která se obává, ale ta, která dělá starosti někomu jinému. V praxi by tedy teoreticky měla následovat otázka: „Dělá starosti komu?“

Zájmeno *se* plní také svou funkci v neosobní formě nebo pasivu.

Věta, která je ve španělštině vyjádřena neosobní formou, neobsahuje lexikální podmět. Jako příklad této funkce *se* můžeme uvést větu*:* „*Se vive bien aquí*“*,* v češtině: „*Tady se žije dobře*“ V této větě *se* indikuje neosobní formu. Neobjevuje se zde konkrétní podmět.

Ve španělském jazyce rozlišujeme 2 typy pasivních vět – *pasiva* a *pasiva refleja*. Zde se zaměříme na větu „*pasiva refleja*“. Jedná se o typ pasivu, kdy má věta pasivní význam, ale rod je činný. Příkladem je věta „*Alguien cometió un atentado*“, v češtině: „*Někdo spáchal atentát*“ Tato věta pasivní není. Pokud ovšem větu pozměníme a přidáme zájmeno *se*, „*Se cometió un atentado“,* „*Spáchal se atentát“,* tento prvek bude mít funkci osobního zájmena.

Rozdíl mezi pasivem a neosobní formou závisí na vztahu rozvíjejícího větného členu a slovesného predikátu. V případě „*pasivas reflejas*“ se objevuje předmět a je ve shodě se slovesem. Užití neosobní věty v plurálu není možné. Tato možnost se naskytuje pouze pro třetí osobu čísla jednotného a ve větě se může objevit i předmět přímý (*complemento directo* – CD).

Posledním vztahem, kterým inklinuje *se* ke slovesu, je funkce dativu (3. pádu). Jedná se o nepotřebnou funkci nepřímého předmětu (*complemento indirecto* – CI). I když tento prvek z věty odstraníme, nedojde ke změně významu ani k případu, že by věta byla gramaticky nesprávně. *Se* je ve vztahu k podmětu. Názorně to můžeme vidět na větě *„Luis se olvidó el móvil“*, v češtině: „*Luis si zapomněl mobil*“ Pokud tuto větu zformulujeme bez *se* význam věty se nemění.

3. Vliv lexikálního aspektu na význam vybraných predikátů

Problematika výskytu *se* u daných typů predikátů jako jsou *morir(se), beber(se), comer(se)* apod. je velice obsáhlá. Řada autorů ji dává do souvislosti s povahou slovesného děje. Proto, abychom mohli bezchybně zdůvodnit přítomnost exponentu *se*, musíme nejprve představit termíny, se kterými budeme pracovat. V této kapitole se tedy budeme věnovat aspektům, které jsou s danou problematikou spojeny, a které následně nastíníme. Z toho důvodu pro účely této práce budeme pracovně vycházet z teorií Luise Garcíi Fernándeze. Stručně uvedeme jeho termíny, popřípadě i termíny Bohumila Zavadila, abychom se tak terminologií dokázali přiblížit i z hlediska českého jazyka. Jsme si plně vědomi, že daná problematika je velice komplexní. Bohužel se nemůžeme každému z termínů detailně věnovat, i přesto, že je autory tak kvalitně zpracována.

Prvním z termínů, a zároveň i jedním z nejdůležitějších pro tuto práci, je aspekt. Kategorie aspektu ve španělském jazyce je jakýmsi ekvivalentem českého slovesného vidu. Nicméně vzhledem k odlišnostem jazykových prostředků v obou jazycích nejsou zcela totožné. Pokud se tedy zaměříme na aspektuální stránku španělského jazyka, je zapotřebí určitá orientace v typech predikátů, které právě tuto kategorii ovlivňují.

Ještě než se zaměříme na konkrétní slovesa, je třeba zmínit další termíny. Jedná se o aspektové významy, kterými jsou perfektivnost a imperfektivnost. V českém jazyce tyto dva pojmy známe jako dokonavost a nedokonavost, ovšem jak jsme již zmínili, nelze na tyto pojmy nahlížet totožně. Hlavním rozdílem je to, že ve španělštině je možné určité trvání (durativnost) vyjádřit bez jakéhokoliv napojení na aspektuální stránku, a tudíž jej nelze ani tak překládat.

Pojmy perfektivnosti a imperfektivnosti nás pomalu vtahují do dané problematiky. Jak jsme již uvedli, český a španělský vid jsou dvě gramatické kategorie, které nelze sloučit z důvodu odlišných jazykových prostředků. Na druhou stranu, zaměřením se na charakter procesu, který mají určitá slovesa, můžeme nalézt skupiny, které mohou být (im)perfektivní v rámci lexikálního významu. Mnoho lingvistů užívá pojmy, kterými jsou telické a atelické predikáty.

Abychom si dokázali představit, jak takové telické a atelické predikáty vypadají, můžeme si uvést hned několik příkladů. Jedním z hlavních znaků tohoto typu predikátu je, že mají tendenci se pojit s příslovečným určením. Telické predikáty bývají spojovány s předložkou „*en*“ a ty atelické s předložkou „*durante*“. Z toho je patrné, že telické predikáty jsou krátkého až bodového trvání. Mohou také být jednorázové a znázorňovat dovršení určitého procesu. Naopak predikáty atelické vyjadřují ucelený proces trvání, v podstatě průběh děje.

Pod pojmem „atelické“ je myšleno, že tato dění končí, ale nevrcholí, nejsou dovršené, jsou nedokončené. Naproti tomu události, které nazývá telickými, mohou končit či vrcholit. Můžeme také říci, že jsou v určitém procesu, kdy jdou za nějakým účelem či cílem. Telické a atelické predikáty jsou tedy jakousi obdobou perfektivního a imperfektivního pojetí slovesného děje.

Nicméně termín pro tento typ predikátů není totožný pro všechny lingvisty, zabývajících se tímto jevem. Zatímco Sylva Hamplová, jako jedna z mála českých lingvistů, používá právě termín telických a atelických predikátů, Bohumil Zavadil a Petr Čermák užívají termínů „slovesa konkluzivní“ a „slovesa nekonkluzivní“. Z pohledu španělských autorů pak nalézáme termíny, jakými jsou například „*verbos permanentes*“ a „*verbos desinentes*“, které používá Andrés Bello, či právě zde již uvedené telické a atelické predikáty v podání Luise García Fernándeze.

Pokud se detailněji zaměříme na povahu slovesného děje, zjistíme, že je velice spojena právě s aspektuální stránkou, přesněji s aspektem lexikálním. Lexikální aspekt je propojen se sémantickými vlastnostmi predikátu. Luis García Fernández uvádí čtyři typy slovesného dění. *„Estados, actividades, realizaciones a logros.“*[13]

a. *Estados (atelické) – „Carlos ama a Salomé.“*
b. *Actividades (atelické) – „Carlos camina por el parque.“*
c. *Realizaciones (telické) – „Carlos construyó la casa.“*
d. *Logros (telické) – „Carlos llegó a la estación.“*

Na základě tohoto dělení autor uvádí typy slovesných dějů a následně i typy predikátů, které budou zmíněny.

[13] García Fernández, Luis – Diccionario de perífrasis verbales, Madrid (2006:41)

V případě „*Estados*“ se jedná o průběh, který není dynamický. Není to událost, která nastane, ale jedná se o stav či skutečnost, která existuje. Jedná se tedy o imperfektivní pojetí slovesného děje. Příklady tohoto typu jsou slovesa *saber, conocer, querer, amar, tener* atd. Tento pojem lze ještě rozdělit na dvě skupiny. Na stavy trvalé „*estados permanentes*“ a netrvalé „*estados no permanentes*“. Jistě si dokážeme představit příklad stavů trvalých, jakým je například „*Soy checho*“ či „*Soy bajo*“ Na druhé straně, například „*Tengo hambre*“ nebo „*Estoy triste*“, bude stav netrvalý.

Pokud se zaměříme na pojem *„Actividades“*, zjistíme, že se jedná o dynamickou událost, která nastane a v průběhu času postupuje, je tedy durativní. Z hlediska pojetí slovesného děje je tedy imperfektivní z toho důvodu, že se jedná o dynamickou situaci bez ohledu na koncový bod dané akce. Můžeme zde nalézt slovesa jako například *andar, correr, caminar, leer, escribir, nevar, comer, reír, llorar, nadar* atd.

Dalším případem jsou tzv. *„Realizaciones“*. Již název nám může napovědět, že se bude jednat o perfektivní pojetí slovesného děje. Důvodem je skutečnost, že se potkáváme již s událostí, která je nějakým způsobem časově vymezena. Jinými slovy se jedná o událost, která je dynamická a v určitém bodě končí, nebo vrcholí. Typickými pojmy, které tento typ mohou reprezentovat, jsou například slovní spojení a slovesa jako *correr la maratón* (běžet maratón), *escribir una carta* (napsat dopis), *recuperarse de una enfermedad* (zotavit se z nemoci), *pintar, construir* atd.

V poslední řadě se setkáváme s pojmem *„Logros“*. Toto pojetí bychom mohli definovat jako událost, která nelze rozdělit na určité fáze, protože je velmi krátká a končí či kulminuje v určitém bodě. Jedná se tedy o událost velmi krátkého až bodového trvání. Jako příklad můžeme uvést *alcanzar la cima* (dosáhnout vrcholu), *nacer, encontrar, llegar, florecer* a samozřejmě také sloveso *morir*.

Výše uvedený autor se dané problematice věnoval v četných studiích. Pro účely této práce se omezíme pouze na publikaci „*Algunas observaciones sobre se aspectual*“. Narážíme na tři skupiny predikátů, které jsou zmíněny hned v úvodu této studie. Jednou z nich jsou predikáty tranzitivní. Tento typ sloves vyžaduje ve větě výskyt přímého předmětu. Pokud by předmět nebyl přítomen, věta by postrádala smysl. Další skupinou predikáty intranzitivní, u kterých se přímý předmět vyskytovat nemusí. Třetí a zároveň poslední skupinou jsou predikáty stavové. Se zde uvedenými pojmy se setkáme blíže v další kapitole.

4. Problematika očima vybraných španělských lingvistů

Španělští gramatici se přítomností *se* zabývají a naskýtá se hned několik úhlů pohledu a názorů, které se shodují i rozcházejí. Již zmíněný jev je předmětem hned několika studií španělských lingvistů. V této kapitole se budeme zabývat právě vybranými španělskými autory a jejich pohledy na problematiku predikátů a pojetí slovesného děje, které jsou důležitými faktory pro určení důvodu přítomnosti daného elementu. Vybrali jsme již zmíněného Luise Garcíu Fernándeze a autorky Elenu De Miguelovou a Marinu Fernández Lagunillovou.

Luis García Fernández (2010) na začátku své studie rozděluje typy predikátů, které povolují výskyt tohoto elementu, do tří skupin.

První velmi obsáhlou skupinou jsou tranzitivní predikáty. V tomto případě užití prvku *se* ve větě není povinné. Nicméně věta, která bude obsahovat tento typ predikátu, musí obsahovat také předmět (*complemento directo* – CD), protože tranzitivní slovesa to vyžadují. Kdyby se v takovémto typu věty předmět neobjevil, věta by postrádala smysl.

„Juan bebió leche.“-> *„Juan bebió.“*[14]
„María tiene novio.“ -> *„María tiene.“*

I když ve větě *„Juan pil mléko“* a *„Juan pil“* není vidět velký rozdíl, jedná se o tranzitivní sloveso. Lepším příkladem by ale bylo například sloveso *tener*. V případě „konzumních“ sloves (*beber*, *comer* apod.) není rozdíl tak výrazný. Nicméně již na předchozích případech je vidět, že ve větě chybí přímý předmět (mléko, přítel). Věta tedy není úplná a není jasné co Juan pil, nebo co María měla.

Druhou, již ne tak obsáhlou skupinou jsou predikáty intranzitivní. Zde se již začínáme setkávat s danou problematikou. García Fernández uvádí, že se jedná o tzv. „logros“ (dosažení určitého cíle), které jsou dalším typem telických predikátů. V tomto případě se ale musíme zaměřit na skutečnost, které sloveso může být označeno jako „*predicado de logro*“ (predikát vyznačující dění, které již dosáhlo daného cíle) a které ne.

[14] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:1)

„Se ha muerto“, „Se ha caído“, „Se ha dormido“[15]

V případě skupiny, která obsahuje intranzitivní slovesa, se setkáváme s pojmem „*logros*“ (dosažení cíle, završení). Mezi těmito predikáty můžeme nalézt takové, které jsou nekompromisně „*predicados de logro*“ (například *morir*), dále takové, u kterých toto tvrzení neplatí vždy (například *caer*) a naposledy takové, kdy se o tento typ predikátu nejedná (*dormir*). Jinými slovy bychom mohli prohlásit, že sloveso *morir* je příkladem telického predikátu, *caer* se může vyskytovat v podobě telického i atelického a naopak *dormir* je případ predikátu atelického. Z těchto tvrzení vidíme, že je třeba otázku lexikálního aspektu brát na vědomí z důvodu těsného vlivu, který sémantika daného slova může mít na uspořádání valenčních pozic predikátů ve větě.

Poslední skupinou jsou takzvané stavové predikáty, se kterými se mimo jiné pojí termín „*Estados*“, jak jsme již zmínili v dělení sloves podle lexikálního aspektu. Tento typ není až tak častý z důvodu malého výskytu predikátů, které by přítomnost prvku *se* dovolovaly. Ve většině případů přidáním tohoto elementu docílíme gramatické nesprávnosti. Nicméně pokud narazíme na jeho výskyt, s největší pravděpodobností se bude jednat o aspektuální význam.

„Se sabe la lección“, „Me estuve quieto.“[16]

Z celé řady vysvětlení stojí určitě za zmínku teorie, kterou zastávají autorky Elena De Miguelová a Marina Fernández Lagunillová. Ve své publikaci (2010) se právě na zmiňovaných stavových predikátech snaží vysvětlit, že každý stav je výsledkem určitého dění, činnosti nebo předchozího stavu.

Stejně jako Luis García Fernández pracují s pojmem „*predicados de logro*“, ovšem jejich pojetí je ještě o něco širší. Aby se přiblížily problematice, zaměřily se na slovesný děj (*evento*), a rozdělily ho do několika druhů podle vnitřní struktury.

[15] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:2)

[16] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:3)

Slovesné predikáty přitom dělí na „*Estado"*, „*Proceso*" a „*Transición"*.[17] Na první pohled vidíme, že užívaná terminologie je do jisté míry odlišná, ovšem význam je velmi podobný, ne-li totožný. V případě *„estado"* se jedná o stálé dění, které nemá nijaké fáze. Opakem je *„proceso"*, kdy je dění je souborem určitých identických událostí, rozdělených do několika fází. V poslední řadě, pojem *„proměna"* je založen na teorii, že se jedná o aktivitu, která je následována stavem, vyplývajícím právě z dané činnosti. Autorky tedy svou teorii ještě více rozvádějí a uvádějí příklady ještě dalších typů. V jejich studii nalézáme pojmy jako například „*logro simple*" a „*logro compuesto*".

(17) Clases de eventos por su estructura interna

(17) a. Estado	b. Proceso (P1)	c. Transición(T1)
	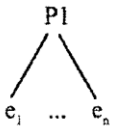	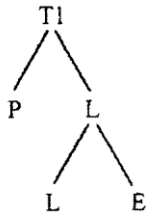
evento simple, con duración y sin fases *(tener, detestar)*	secuencia de eventos idénticos, con duración y fases: evento no delimitado (*estudiar, nadar*,..)[16]	proceso o actividad que desemboca en un punto seguido de un cambio de estado: evento delimitado con duración que culmina en la fase final (*leer un libro, ver la película*)[17]

(Revista Española de Lingüística, 30, 1, pág. 15; De Miguel, Elena, Fernández Lagunilla, Marina – El operador aspectual se, Madrid (2000:4))

[17] Revista Española de Lingüística, 30, 1, págs. 13-34; De Miguel, Elena, Fernández Lagunilla, Marina – El operador aspectual se, Madrid (2000:4)

d. Logro simple (L1) (puntual)

evento delimitado que ocurre en un punto *(explotar, llegar, nacer).*

e. Logro compuesto (L2) (ingresivo)

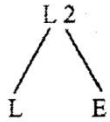

evento delimitado que culmina en un punto (la fase inicial) y va seguido de un estado *(marearse, ocultarse, sentarse).*

f. Logro compuesto (L3) (ingresivo)

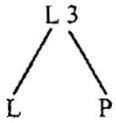

evento delimitado que culmina en un punto (la fase inicial) y va seguido de un proceso *(hervir, florecer, ver la costa).*

g. Transición (T2)

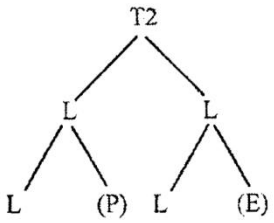

evento delimitado que implica una transición entre dos puntos de culminación; tanto el subevento inicial como el final pueden a su vez descomponerse en dos fases (*aparecer(se), bajar(se), caer(se), ir(se), morir(se), subir(se), venir(se), volver(se)*).

h. Proceso (P2)

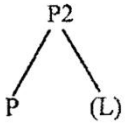

eventos de acabamiento gradual (*adelgazar, engordar, encanecer, envejecer*).

(Revista Española de Lingüística, 30, 1, pág. 16; De Miguel, Elena, Fernández Lagunilla, Marina – El operador aspectual se, Madrid (2000:4))

První z těchto pojmů bychom také mohli nazvat „*bodovým*“ z toho důvodu, že se jedná o událost, která proběhne v jednom krátkém okamžiku a ihned skončí. Druhým případem jsou tzv. *logros compuestos*. Událost v určitém bodě, který je zároveň počáteční fází, vrcholí a poté následuje buď stav, nebo proces, který je právě výsledkem předcházející počáteční fáze.

„*Logros*“ nejsou tedy jediné pojmy, které jsou rozděleny na více typů. Určitou odlišnost můžeme nalézt také u pojmu „*transición*“, kde jsou k dispozici hned dva druhy. První druh jsme již zmínili a je i jedním ze základních pojmů. Autorky ho označují jako T1. V případě T2 se jedná o trochu složitější „*proměnu*“. Ve slovesném dění se objevuje proces, který lze rozdělit na dvě části. Jedna fáze je počáteční a druhá finální. V podstatě se jedná o přechod mezi dvěma body, jehož výsledkem je určitý stav.

5. Funkce u vybraných predikátů typu morir(se) apod.

Přítomnost elementu *se* závisí na povaze slovesného děje predikátu, který doprovází. Samozřejmě je třeba mít neustále na paměti, že *se* je myšleno ve třetí osobě, ale jeho užití bývá běžné i v první a druhé, kde se přizpůsobuje tvaru slovesa. V mnoha studiích španělských gramatiků, se objevují názory, že aspektuální význam *se* u některých sloves, není tím pravým v plném slova smyslu.

Konkrétním příkladem je studie Luise García Fernándeze (2010), kde znázorňuje, že ve většině případů výskytu *se* u predikátů, nebývá známkou aspektuální funkce. Jak jsme již uvedli, právě tento konkrétní autor, jako mnoho dalších gramatiků, pracuje s pojmem „predicados de logro". Zaměřením na povahu slovesného děje lze určit, zda se jedná o aspektuální *se,* či nikoliv. Nicméně vzhledem k velkému množství tohoto typu predikátů, nelze prozkoumat všechny. Zaměříme se tedy pouze na určité typy.

Jako první sloveso s danou problematikou, které bych chtěl zmínit a uvést případy užití, je sloveso *morir(se*). Možnosti užití tohoto slovesa jsou důvodem, proč je tématem mé bakalářské práce právě toto. Již v minulosti jsem se setkal s publikacemi, ve kterých bylo toto sloveso užito odlišnou formou. Jednou jsem narazil na tvar „*muere…*", podruhé jsem nalezl „*se muere…*". Rozhodl jsem se tedy obrátit na odbornou literaturu a s pomocí několika španělských a českých lingvistů jsem začal pracovat na srovnání a vysvětlení, proč se tomu tak děje.

Přítomnost *se* v *morirse* je jedno z témat, které na hispanistickém poli stále čeká na ustálené a pevné vysvětlení. Naskýtá se nám hned několik autorů, kteří se právě tímto tématem zabývají a neustále ho zkoumají. Například Andrés Bello, Elena se Miguelová a Marina Fernández Lagunillová, Cristina Sánchez Lópezová nebo již zmiňovaný Luis García Fernández, jehož teorie budou uvedeny a přiblíženy na následující straně této práce.

Pokud se zaměříme na španělštinu, která dominuje v centrální části Španělska, narazíme na několik argumentů, pokoušejících se upřesnit případy výskytu tohoto elementu ve slovese *morir*. Je třeba mít na paměti, že jednu z největších rolí hraje kontext, ve kterém je fráze vyslovena.

Prvním důležitým případem je úmrtí osoby nám blízké. Pokud nám odejde někdo známý či rodinný příslušník, lze předpokládat, že nás jeho smrt emocionálně velmi zasáhne. Výskyt tohoto prvku u slovesa *morir* tedy vyjadřuje emocionální zabarvení. Nicméně emoce nejsou jediným faktorem, který ovlivňuje výskyt *se*. Záleží také na pořadí. Je jasné, že ve většině případů úmrtí nastává v přirozeném pořadí od nejstaršího k nejmladšímu. Pokud tedy dojde k tomu, že bude prvek ve větě přítomen, lze prohlásit, že se tak stalo v očekávaném pořadí.

„Se ha muerto papá.“[18]

Další možností existence *se* ve větě je případ, kdy se blíží smrt. Umírání lze zde označit jako proces, který vede ke změně stavu. Tuto teorii zastává Andrés Bello a dalo by se říci, že není jediný. José Rufino Cuervo se v díle *Notas a la gramática de la lengua castellana de don Andrés Bello* ztotožňuje právě s tímto vysvětlením. K této teorii se přiklání i autorky Elena De Miguel a Marina Fernández Lagunilla (2000). Lze ji i propojit s jejich pojmy, které jsme již zmínili na předchozích stranách. (viz. strana 16)

„La víctima del accidente en la M-30 está muriendo.
La víctima del accidente en la M-30 se está muriendo.“[19]

Samozřejmě záleží i na způsobu vyjadřování v závislosti na okolnostech. Jedním z příkladů dalšího typu užití můžeme nalézt v médiích. Pokud se stane, že nějaká známá osobnost dojde svému konci, ve většině publikací bude *morir* užito bez prvku *se*.

Dalším vysvětlením výskytu již tolikrát zmiňovaného prvku, můžeme nalézt, pokud se zaměříme na příčinu smrti. V případě, že se nejedená o přirozenou smrt, a tudíž smrt z jakéhokoliv jiného důvodu, ať tragického či násilného, sloveso *morir* nebude užito v kombinaci s tímto zájmenem.

Zaměřme se na případ, kdy bylo v minulosti popraveno mnoho historicky velice známých osob. Jedním z příkladů bychom mohli uvést Federica Garcíu Lorcu, jak uvádí García Fernández. Tento velikán mezi španělskými básníky nezemřel přirozenou smrtí,

[18] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:9)
[19] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:9)

ale byl zastřelen v roce 1936. Jedná se tedy o smrt násilnou a nemělo by v případě jeho smrti být užito slovesa *morirse*.

„María Antonieta se murió guillotinada.“ -> „María Antonieta murió guillotinada.“[20]

Bohužel tento případ užití ovlivňují i jiné faktory. Můžeme prohlásit, že se jedná o vliv diastratického faktoru. Užití typu věty, jako je zastřelení zmíněného španělského autora, si žádá určitou znalost historických faktů. Člověk, který nemá přehled v této oblasti, bude jen těžko v běžné mluvě aplikovat právě tuto teorii. V krajním případě si gramatické nesprávnosti, jak tato teorie uvádí, ani nebude vědom.

Z tohoto důvodu, jak García Fernández uvádí, by se v odborných publikacích, zejména pokud se jedná o historická fakta v encyklopediích či didaktických materiálech, nemělo objevovat sloveso *morirse*. V běžné mluvě se tyto fráze klidně vyskytovat mohou.

K problematice *morir* a *morirse* lze jen dodat, že přítomnost exponentu je hodně ovlivněna postojem mluvčího. Jinými slovy, není to aspektuální stránka, která by přítomnost ovlivňovala, ale spíše subjektivní postoj osoby, které se událost týká. Jak si můžeme všimnout na první a třetí teorii výše uvedené, v případě úmrtí osoby blízké a známé osobnosti, nejsou patrné známky objektivity. García Fernández tedy dochází k závěru, že výskyt *se* jako aspektuálního prvku, není tak rozsáhlý, jak jsme čekali.

Vraťme se ale ještě k teorii, kterou zmiňují autorky Elena De Miguelová a Marina Fernández Lagunillová. Jak jsme již uvedli, autorky se zaměřují na dělení „*fází*“ slovesného děje. Případ *morir* a *morirse* je velmi komplikovaný, a proto přišly s návrhem, že *morirse*, ve významu zemřít, je svým způsobem „*predicado de logro*“.

Prý je tomu tak z důvodu, že se jedná o proces proměny, jehož výsledkem je finální stav, tedy „*estar muerto*“ (být mrtvý). Jako další příklad uvádějí sloveso *caerse*, po kterém také nastane finální stav „*estar en el suelo*“ (být na zemi). Tato teorie ovšem není slučitelná s některými slovesy pohybu, jak uvedeme později.

Pokud bychom pokračovali podle dělení Luise Garcíi Fernándeze, a chtěli bychom ho aplikovat na případ *morir* a *morirse*, nebylo by to až tak jasné. Abychom

[20] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:9)

porozuměli správně jeho teorii, měli bychom se zaměřit na jiný případ. Tím jsou slovesa typu *dormir* a *dormirse*.

Ačkoliv může na první pohled vypadat, že se jedná o stejný či podobný případ, tak tomu ve skutečnosti není. V případě *morir* a *morirse* je užití exponentu *se* do jisté míry fakultativní, tedy libovolné. Naopak *dormir* a *dormirse* jsou lexikálně dva zcela odlišné celky, které se od sebe velmi liší. Zde již můžeme aplikovat poznatky o telických a atelických predikátech. Je jisté, že pokud použijeme sloveso *dormir* (spát) a zaměříme se na slovesný děj, dojdeme k závěru, že se jedná o „*actividad*“, zatímco v případě *dormirse* (usnout) se bude jednat o „*logro*“.

Přítomnost *se* u některých sloves pohybu je také předmětem dané studie. Je známo, že slovesa *ir, caer, venir, escapar, volver, marchar* atd. existují také bez zde probíraného elementu. Samozřejmě mají jiný význam. Nicméně my se zde pokusíme zaměřit na případy, kdy nám situace dovoluje tento prvek ke zde uvedenému predikátu přiřadit, a pozorovat, co se stane s jeho významem.

Začněme se slovesem *ir*, respektive *irse*. *Ir*, jakožto predikát velice frekventovaného užívání, má význam *jít*. Pokud ovšem přidáme exponent *se*, situace se mění. V případě užití bez tohoto prvku se jedná o pohyb, u kterého je předem vyjádřeno cílové místo. Také bychom laicky mohli říci, že se jedná o cestu z bodu „A“ do bodu „B“. Zatímco *irse*, jakožto sloveso, které sice vyjadřuje počátek pohybu, nicméně již nesděluje cílovou destinaci, tento prvek vyžaduje. Výskyt *se* je zde tedy podmíněn lexikálním vyjádřením místa, do kterého podmět putuje.

Podobná situace se naskýtá u dalšího slovesa a tím je *marcharse*. V překladu bychom mohli říci „*odejít“* či také „*vypařit se“*. Zde můžeme opět prohlásit, že se setkáváme s vlivem diatopického faktoru. Dle teorie, kterou jsme již uvedli v případě *irse*, by *marcharse* mělo obsahovat *se* z toho důvodu, že sloveso sice vyjadřuje počátek, odkud pohyb pramení, ale již ne cílové místo, do kterého putuje. V centrální části Španělska, jak uvádí Cristina Sánchez Lópezová (2002), je tohoto predikátu užíváno právě v podobě s prvkem *se*, tedy *marcharse*. Nicméně samostatné užití lze ve Španělsku nalézt také, a to konkrétně na severu Pyrenejského poloostrova.

Je třeba mít na mysli, že český a španělský jazyk jsou zcela odlišné a mnohdy nelze nalézt příslušný ekvivalent v druhém jazyce, který by doslovně odpovídal

významu v jazyce původním. I když určitou skupinu nazýváme „slovesa pohybu“ ne vždy je jednoznačné, zda se jedná o opravdový pohyb. Setkáme se i s případy, kdy právě tímto typem sloves můžeme vyjádřit například původ určitých věcí.

Právě z tohoto důvodu je třeba zmínit i možnost výskytu tvaru *salirse*. I když je tento případ diskutabilní a gramatici často nenalézají řešení, na kterém by se shodli, není povinnost toto sloveso užívat výhradně bez *se*. Pokud je toto sloveso užito v kontextu, ve kterém se ptáme na původ určité věci, je třeba se zamyslet nad tím, o jaký původ se jedná. García Fernández uvádí dva příklady, na kterých je dobře znázorněna tato hypotéza.

„Juan se ha comprado un coche, no sé de dónde sale ese dinero.

Ten cuidado, porque se te sale el dinero del bolsillo.“[21]

V prvním příkladu, kdy si Juan koupil nové auto a osoba, která tuto větu prohlašuje, nemá tušení, kde na to Juan vzal peníze, se nejedná o lokální původ. Mluvčí chce tedy znát spíše „morální“ původ daného obnosu, který byl utracen při koupi automobilu. Z tohoto důvodu je zde vhodnější užití bez prvku *se*.

Druhý příklad je opakem. Pokud poukazujeme na skutečnost, že určité osobě, ke které vedeme varování, že jí z kapsy „*lezou*“ peníze, vyjadřujeme již určitý místní původ. Lokalizujeme tedy právě kapsu jako místo, odkud pohyb začíná. V tomto případě bude tedy vhodnější užít sloveso *salirse*.

[21] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:17)

6. Závěr

Při zkoumání výskytu exponentu *se* u sloves typu *morir(se)* apod. nacházíme hned několik vysvětlení, proč tomu tak je. Nicméně, než se začneme rozhodovat, jaká teorie výše uvedených autorů je nejvhodnější k aplikaci na různých příkladech, musíme se nejprve zaměřit na fakt, zda bychom vysvětlení, proč tomu tak je, nenalezli v základních funkcích zvratného *se* ve španělském jazyce.

V kapitole *Vliv lexikálního aspektu na význam vybraných predikátů* jsme si představili několik faktorů, kterým musíme věnovat velikou pozornost, než odůvodníme přítomnost exponentu. Jedním z nejdůležitějších jsou aspektové významy perfektivnosti a imperfektivnosti, tedy ekvivalenty české dokonavosti a nedokonavosti. Setkali jsme se s faktory, které uvádějí španělští lingvisté jako klíčové při zaměření na povahu slovesného děje.

Nicméně abychom byli plně schopni zdůvodnit případy užití konkrétních typů predikátů a jejich tvaru, musíme se vždy nejprve zaměřit na povahu slovesného děje. V tomto případě můžeme aplikovat teorii, zda se jedná o predikát vykazující znaky telicity, nebo jestli se jedná o sloveso atelické. Ne vždy se nám ovšem naskytne takový pohled, abychom mohli s klidným svědomím určit, zda je užití tvaru gramaticky správné, či vyvolává neshody. Základním poznatkem, kterým musíme při této analýze disponovat, je znalost kontextuální stránky dané výpovědi. Pokud vezmeme v úvahu právě kontext, snáze budeme určovat, zda se jedná o činnost, která vede ke změně stavu, nebo o stav, který je již výsledkem nějaké předešlé činnosti.

I když jsme uvedli různá vysvětlení, musíme se na konkrétní problematiku zaměřit i z jiného úhlu pohledu. Pokud se blíže zaměříme na typy predikátů a jejich dělení podle Luise Garcíi Fernándeze, konkrétně na tranzitivní a intranzitivní predikáty, měly by naši pozornost upoutat jisté skutečnosti. Hlavním rozdílem mezi užitím v kombinaci s tranzitivními a intranzitivními predikáty je povaha substantiva. Ovšem kterého? Na základě prostudovaných materiálů docházíme k závěru, že užití *se* má různé funkce. U intranzitivních predikátů, jako jsou *morir(se)* apod., má na užití vliv povaha substantiva ve funkci podmětu. V druhém případě, u predikátů tranzitivních (například *beber(se)*), je klíčová povaha substantiva ve funkci *complemento directo*, tedy předmětu přímého.

Z teoretické části musíme tedy vycházet s tím, že se v praktické části budeme koncentrovat na povahu substantiva a jeho valenční pozice ve větě. Postupně si uvedeme případy výskytu *se* u predikátů a zaměříme se i na případy, kdy tento element není přítomen. Budeme zkoumat také vliv diatopického faktoru, a proto se vždy zaměříme na výskyt případů ve Španělsku a ve vybraných zemích Jižní Ameriky.

Výchozími teoriemi, se kterými budeme pracovat i v praktické části, jsou teorie Luise Garcíia Fernándeze a autorek Eleny De Miguelové a Mariny Fernández Lagunillové, které shledávám pro náš výzkum nejvhodnějšími a nejsrozumitelnějšími.

PRAKTICKÁ ČÁST

7. Úvod

Jak již víme z předešlých kapitol teoretické části, aplikovatelnost elementu *se* s určitými predikáty vyvolává v některých případech neshody. V praktické části bakalářské práce se zaměříme, postupně rozebereme a na názorných příkladech ověříme pravdivost teorií, uvedených v předešlé části. Jev bude zkoumán na různých typech publikačních textů, které se nachází v databázi korpusu Španělské královské akademie.

Na daný typ textů se zaměříme z toho důvodu, že právě v médiích můžeme narazit na zkoumané případy užití nejčastěji. Dalším důvodem je ten, že i právě toto téma pro mou Bakalářskou práci jsem zvolil na základě mých předešlých zkušeností s výskytem tohoto jevu právě v publikačních textech.

Nesmíme zapomínat, že veškeré případy uvedené na následujících stranách a jejich následná analýza jsou založeny na kontextuální stránce výpovědi. Z teoretické části již víme, konkrétně z teorie Luise Garcíi Fernándeze (teoreticá část str. 18 – 22), že právě kontextuální stránka vypovědi může mít na (ne)užití *se* vliv. Bohužel kontextuální stránku z publicistických textů lze analyzovat velmi težko. I kdybychom uvedli statistiky jednotlivých témat či rubrik, neviděli bychom u všech objektivně kontextové pole. My se v praktické části zaměříme na analýzu případů, kdy je prvek „se“ u predikátů přítomen, a kdy je sloveso užito samostatně. Veškerá data získaná z korpusu následně kvantifikačně porovnáme.

Vzhledem k množství dat obsažených v korpusu a s ohledem na omezený obsah této Bakalářské práce je nutné blíže vymezit metodologii pro vyhledávání jednotlivých případů.

Na základě prostudovaných materiálů jsme došli k důležitému závěru. Zjistili jsme, že u sloves *caer(se), morir(se), salir(se)* a *parar(se)* by mohla být pro jejich užití klíčová povaha substantiva, které se nachází v pozici podmětu. Na druhou stranu u slovesa *beber(se)*, bude klíčová povaha substantiva ve funkci přímého předmětu. Z tohoto důvodu musíme v praktické části mít na paměti tento fakt a využít ho při analýze. Na tomto základě užití daných predikátů rozdělíme do čtyř skupin.

První skupina bude obsahovat frekvenci užití predikátů s konkrétním životným substantivem, tedy antroponymem (například *Joan Revéntos, Hugo Chávez, Lorca* atd.). Druhou skupinou budou predikáty užité v kombinaci s obecným životným substantivem (*hombres, personas, víctimas* atd.). Následovat bude skupina predikátů ve spojení se substantivy neživotnými. Příkladem může být třeba „*liga española*“. Čtvrtou a zároveň poslední skupinou bude skupina obsahující metaforická užití zkoumaných predikátů.

Jak jsme již uvedli, zaměříme se tedy na žurnalistické texty a predikáty budeme vyhledávat ve třetí osobě singuláru času přítomného a také ve třetí osobě jednoduchého času minulého, tedy indefinida. Výběr těchto časů není nijak motivován, je volen čistě z praktických důvodů, jelikož se jedná o časy velice frekventované.

V teoretické části jsme představili problematiku na konkrétních slovesech a v této části budeme užití daných predikátů zkoumat a porovnávat. Vedlejším zaměřením bude také pozorování vlivu diaotopického faktoru. U každého predikátu bude zobrazena statistika, která bude obsahovat země, ve kterých se dané spojení nachází. Na textech budeme zkoumat užití *se* u predikátů *beber(se), caer(se), salir(se) a parar(se).* Primárním zaměřením bude ovšem predikát *morir(se)*, který považuji za jeden z komplikovanějších případů.

Na závěr praktické části pomocí grafů zhodnotíme uvedené statistiky, vyhodnotíme rozdíly výskytu a užití slovesných forem. Statistiky budou čerpány z databáze korpusu CREA.

8. Užití slovesa beber(se)

Sloveso *beber(se)* patří do skupiny tranzitivních predikátů. Jak jsme již uvedli v teoretické části, tento typ je specifický tím, že jeho užití ve větě musí být doprovázeno přímým předmětem (CD). Pokud tomu tak není, věta postrádá smysl.

Ve většině případů, kdy narazíme na výrazy „*se bebe…",* se samozřejmě jedná o *se*, které bude vyjadřovat neosobní formu výpovědi. V následujícím případě lze vidět totožnost s verzí *„Se vive bien aquí",* uvedené v teoretické části.

„En la actualidad, Becker está estudiando concienzudamente lo que ocurre en aquellos individuos que han cambiado la cerveza por el vino. Esto respalda un estudio previo realizado por Serge Renaud, una autoridad en dietética del Instituto de Investigación Médica francés, que mostraba que las personas de culturas en las que ***se bebe*** *vino presentaban una tasa menor de enfermedad cardiaca que las de culturas en las que se bebe cerveza u otros licores."*[22]

(El Mundo, 01/06/1995 : CARDIOLOGIA. ALCOHOL. Un estudio danés corrobora que el vino protege de las e ..., ESPAÑA)

Pokud se blíže zaměříme na tvar *„beber la copa"* a „*beberse la copa"* dostáváme se do oblasti lexikálního aspektu. Zde je aplikovatelná teorie „predicados de logro", kterou zastávají Luis García Fernández (2010)[23] a Elena de Miguelová (2000). Zatímco v prvním případě je vyobrazen průběh děje, kdy někdo konzumuje alkoholický nápoj, v druhém případě se již jedná o skutečnost, která nastává poté. A to stav, kdy nápoj je již zkonzumován. Užití tvaru slovesa opět závisí na skutečnosti a kontextu, ve kterém se mluvčí nachází. Můžeme také prohlásit, že v některých případech se jedná o kladení důrazu na jistou skutečnost.

Zaměřením na tento případ dále zjistíme, že u slovesa *beber(se)* se ve většině případů jedná o funkci etického dativu (viz. „dativo ético" v teoretické části), a že „se" je jakýmsi ekvivalentem českého „si", tzn. „*vypít si*", „*sníst si*".

[22] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [27.4.2017]
[23] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010)

Výskyt daných tvarů predikátu *beber(se)* budeme vyhledávat pomocí vyhledávače korpusu CREA. Prvním krokem je, že si otevřeme vyhledávání a do políčka „*consulta*“ zadáme výraz „se *bebe*“. V nabídce „*medio*“ zadáme „*periódicos*“, z toho důvodu, že hledáme zaměření na publicistický styl. Zaměříme se na tvary, používané ve Španělsku a v Latinské Americe.

Pří hledání výskytu tvarů „*bebe*“ a „*se bebe*“ se nám objevila statistika zemí, ve kterých byl tento výraz nalezen.

„*bebe*“

País	%	Casos
ESPAÑA	77.92	120
MÉXICO	3.89	6
PERÚ	3.24	5
ARGENTINA	2.59	4
CHILE	2.59	4
COLOMBIA	2.59	4
EE. UU.	1.94	3
PANAMÁ	1.94	3
EL SALVADOR	1.29	2
Otros	1.94	3

„*se bebe*“

País	%	Casos
ESPAÑA	84.61	22
COLOMBIA	7.69	2
BOLIVIA	3.84	1
PANAMÁ	3.84	1

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

V korpusu CREA nám databáze poskytuje poměrně dost případů. Na první pohled můžeme vidět, že užití nezvratného tvaru predikátu beber dominuje nad užitím v kombinaci s elementem *se*. Dále je dobře viditelné, že většina výrazů databáze je ze Španělska.

V následující tabulce jsou zobrazeny způsoby užití tohoto predikátu a následný počet vygenerovaných případů tohoto typu. Hledali jsme výraz „*bebe*“ a „*se bebe*“, tedy tvary pro **třetí osobu v jednotném čísle přítomného času**. Po stisknutí tlačítka „*recuperar*“ nám zůstalo u výrazu „*bebe*“ 156 případů. Nicméně my musíme odečíst od toho počtu výrazy „*se bebe*“, protože korpus nám nalezl i výrazy, které obsahují *se*. Konečný počet užití tvaru „*bebe*“ bude tedy činit 130. Na výraz „*se bebe*“ nám korpus vygeneroval 26 případů užití.

	Výraz „*bebe*“ 130 případů	Výraz „*se bebe*“ 26 případů
beber(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	32	0
beber(se) + obecné životné substativum	71	1
beber(se) + neživotné substativum	20	0
metaforické užití beber(se)	7	0

S dalším vyhledáváním u predikátu beber(se) se zaměříme na **třetí osobu čísla jednotného jednoduchého minulého času, tedy préterita indefinida**. Budeme tedy proto do vyhledávače zadávat výrazy *„bebió“* a *„se bebió“*. v následujících statistikách vidíme, že opět převažuje užití bez elementu *se*.

„bebió“

País	%	Casos
ESPAÑA	57.89	22
ARGENTINA	7.89	3
VENEZUELA	7.89	3
COLOMBIA	5.26	2
EL SALVADOR	5.26	2
ECUADOR	2.63	1
EE. UU.	2.63	1
GUATEMALA	2.63	1
MÉXICO	2.63	1
Otros	5.26	2

„se bebió“

País	%	Casos
ESPAÑA	50.00	4
ARGENTINA	12.50	1
COLOMBIA	12.50	1
MÉXICO	12.50	1
VENEZUELA	12.50	1

Pokud chceme vyhodnotit počet případů užití, musíme se zaměřit na následující tabulku. Na výraz „*bebió*“ nám koprus CREA vygeneroval 38 užití. Opět musíme od tohoto počtu odečíst 8, tedy případy vyhledané pod výrazem „*se bebió*“, a dojdeme k finálnímu počtu 30. Takto musíme postupovat z toho důvodu, že korpus nám sice vyhledá výraz „*bebió*“, ale v databázi se nacházejí i výrazy se *se*, které my hledáme odděleně.

	Výraz „*bebió*“ 30 případů	Výraz „*se bebió*“ 8 případů
beber(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	20	0
beber(se) + obecné životné substativum	17	1
beber(se) + neživotné substativum	2	0
metaforické užití beber(se)	1	1

8.1. Beber(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem

Tvar predikátu *beber(se)* v přítomném čase, který jsme vyhledávali v nezvratné formě, tedy „bebe“ nalezl poměrně velké množství případů. My se ovšem zaměříme spíše na výraz zvratný, jehož výskyt není tak častý.

Z 26 zobrazených případů výskytu tvaru „*se bebe*“ v korpusu CREA jsme nenalezli žádný případ, kdy by se jednalo o konkrétní osobu, tedy antroponymum, ani ve třetí osobě jednotného čísla indefinida. Důvodem může být skutečnost, že pokud je *se* přítomno, může se jednat o funkci tzv. etického dativu (viz. teoretická část str. 5).

Pokud se zaměříme na minulý čas, v našem případě pretérito indefinido, je potřeba okomentovat obdržená data. Při vyhledávání pod výrazem „*bebió*“ jsme potvrdili skutečnost, že tento predikát lze nalézt převážně ve formě bez prvku *se*, který je přemětem našeho zaměření. I když jsme vyhledávali sloveso v kombinaci s prvkem *se*, tedy výraz „*se bebió*“, korpus nám nenalezl ani jeden případ.

8.2.Beber(se) v užití s obecným životným substantivem

Dále se zaměříme na užití v kombinaci s obecným životným substantivem. Počet případů užití výrazu „*bebe*“ opět dominuje nad zvratnou formou. My ovšem narážíme na 2 případy pod výrazem „*se bebe*“ v přítomném čase.

Na následujícím případě vidíme jeden z příkladů, kdy hlavní představitel filmu Bad Lieutenant (Poručík) vypije lahev vodky. *Se* tedy zastupuje funkci, která nám sděluje určitou skutečnost či stav, který je výsledkem předešlé činnosti. Lze tudíž na tento případ pohlížet jako na aspektuální tvar „*vypít*“. Navíc se nám také objevuje další případ zkoumaného jevu a tím je predikát *fumar(se). Se* bude zastávat stejnou roli jako v případě predikátu beber(se), tudíž část textu, konkrétně „*A continuación* ***se fuma*** *compulsivamente varias pipas de crack“* můžeme přeložit jako „*Poté* ***vykouří*** *nutkavě pár dýmek na crack“.*

„En la primera secuencia de la inquietante, mística, hiperrealista, sórdida e insólita Bad Lieutenant su ***protagonista*** *esnifa en el coche cuatro pequeñas cucharadas de cocaína después de dejar a sus hijos en el colegio. A continuación* ***se fuma*** *compulsivamente varias pipas de crack mientras que su camello le compadece. En la tercera* ***se bebe*** *una botella de vodka y…“*[24]

Ve tvaru 3. osoby préterita indefinida pod výrazem „bebió“ máme k dispozici opět poměrně velké množství případů. V případě užití s elementem *se, tedy „se bebió“,* nám korpus CREA nalezl 2 případy. My ovšem uvedeme pouze jeden z nich.

„El soldado ***se bebió*** *11,4 litros de cerveza antes de decidir martirizar al hamster de un compañero de habitación.“*[25]

8.3.Beber(se) v užití s neživotným substantivem

Vyhledávání korpusu na výraz „*bebe*“ nalézáme 20 případů užití. Otázkou je: „Mohou neživotná substantiva „*pít*“ či něco „*vypít*“? Z logického hlediska určitě ne. Tento typ užití bývá dáván do souvislosti s hodnocením či popisováním různých

[24] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]
[25] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

statistik, kdy se jedná například o procenta apod. Následující příklad je předkládán z toho důvodu, abychom si to dokázali lépe představit.

*„…1,70 de educación inglesa que **bebe** agua y mira a los ojos.“*[26]

V případě zvratných tvarů, tedy „*se bebe*“ a „*se bebió*“ vyhledávání dopadlo v tomto případě negativně.

8.4. Metaforické užití slovesa beber(se)

Dále se dostáváme k případu, kdy na *beber(se)* lze nahlížet jako na predikát, který je nositelem určité metafory. Ve třetí osobě přítomného času i minulého času korpus CREA nalezl dva případy metaforického užití ve španělském tisku. V následujícím případě je evidentní, že metaforou je výraz „*pít problémy*“.

*„Sobre el escenario del campo de fútbol de Os Remedios, Lolita intentó transmitir una imagen renovada de gente normal, que abandona la pose de artista para adoptar otra, la de una persona que **se bebe** cada día los problemas de la calle, pero con muchas ganas de divertirse, porque…“*[27]

Kdybychom chtěli udělat předběžný závěr statistik, které jsme sestavili na základě vyhledávání výrazů predikátu *beber(se)* v přítomném a minulém čase, je třeba vyjádřit se k jisté skutečnosti. Na první pohled můžeme vidět, že počet výsledků vyhledávání, které se nám naskýtají v indefinidu, nesouhlasí s daty uvedenými v tabulkách výše. Důvodem je to, že u tohoto typu predikátu, jakým je *beber(se)* a popřípadě i *comer(se),* se ve většině případů jedná o věty v neosobní formě. V korpusu jsme narazili na veliké množství případů neosobní formy. Ve většině kontextů, ve kterých je toto sloveso užito, se jedná o obecné roviny. To znamená, že je velice frekventované užití ve spojení „*pije se*“ „*jí se*“. Toto spojení je ve většině případů vyjádřením určitých zvyklostí, či popisování návyků běžného života. Není zaměřeno na konkrétní osoby, ale na obecnou skutečnost. Nicméně neosobní forma není předmětem

[26] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [26 .7. 2017]
[27] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4. 5. 2017]

naší analýzy a proto jsme ji nezapočítali do statistik. Pozornost tomuto typu větných konstrukcí jsme již do jisté míry věnovali v části teoretické na straně 6.

Výše uvedená analýza užití slovesa *beber(se)* je ovšem vzhledem k typu predikátu neobjektivní. V teoretické časti a dále i v praktické části jsme již uvedli, že se jedná o tranzitivní sloveso, tedy sloveso, které je závislé na existenci přímého předmětu ve větě. Pokud přímý předmět, *complemento directo*, ve větě není přítomno, věta postrádá smysl. Pokud bychom tedy měli blíže analyzovat povahu substantiva, se kterým se daný predikát pojí, museli bychom se zaměřit na povahu substantiva ve funkci předmětu, nikoliv podmětu. My jsme ovšem zvolili právě funkci podmětu z toho důvodu, aby výsledná analýza a statistika s ostatními predikáty byla postavena na stejném základě, a měla tak stejná kritéria pro závěrečnou redakci.

9. Užití slovesa caer(se)

Případ užití slovesa *caer* a *caerse* nás přivádí do skupiny intranzitivních predikátů (viz. předchozí část strana 14). V teoretické části jsme již uvedli, že se jedná o typ predikátů, který García Fernández (2010) označuje také, podobně jako *morir(se)* a *dormir(se)*, jako „predicados de logro“. *Caer* a jeho zvratná forma *caerse* má stejný lexikální význam a může být přeloženo stejným ekvivalentem v češtině, kterým je *spadnout, upadnout*. Rozdíl mezi užitím těchto dvou forem predikátu lze vidět na první pohled. Databáze korpusu CREA nalezla velmi mnoho příkladů.

Tento predikát, jehož ekvivalentem v českém jazyce je „*padat*“, „*spadnout*“, je jedním z početnějších. Frekvence jeho užití na příkladech nalezených korpusem CREA, je mnohem větší než u předešlého slovesa. Do vyhledávacího pole zadáme nejprve výraz „*cae*“, tedy v přítomném čase. Korpus nám vygeneruje přes tisíc případů. Vzhledem k velkému počtu dat, nemůžeme toto užití podrobit naší analýze, a proto použijeme filtr. V políčku „*filtros*“ označíme „*documentos*“ a v kolonce „*ratio*“ napíšeme číslo 10. To znamená, že nám korpus zobrazí každý desátý případ. Rázem máme k dispozici 100 případů a můžeme začít rozbor. Stiskneme tlačítko „*recuperar*“ a objeví se 94 užití.

U výrazu „*se cae*“, tedy zvratné formy tohoto slovesa máme dispozici také poměrně mnoho příkladů. Z celkového počtu, 129 nalezených případů, stejně jako u

formy bez zkoumaného prvku, se polovina vyskytuje ve španělském tisku. Dalšími zeměmi, které obsahují větší počet příkladů, jsou Argentina a Mexiko. Zbytek příkladů je situován do zemí Jižní Ameriky, které vidíme v následující statistice.

„*cae*“

País	%	Casos
ESPAÑA	70.40	69
ARGENTINA	8.16	8
MÉXICO	4.08	4
EE. UU.	3.06	3
VENEZUELA	3.06	3
CHILE	2.04	2
COLOMBIA	2.04	2
GUATEMALA	2.04	2
URUGUAY	2.04	2
Otros	3.06	3

„*se cae*“

País	%	Casos
ESPAÑA	50.80	63
ARGENTINA	9.67	12
MÉXICO	8.06	10
COLOMBIA	4.83	6
VENEZUELA	4.83	6
PANAMÁ	3.22	4
URUGUAY	3.22	4
BOLIVIA	2.41	3
PARAGUAY	2.41	3
Otros	10.48	13

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

Do vyhledávání korpusu CREA, přesněji do kolonky „*consulta*“, jsme tedy zadali výrazy „*cae*“ a „*se cae*“. Práce je orientována na publicistický styl, tak se opět zaměřujeme na sekci „*periódicos*“.

	Výraz „*cae*“ 94 případů	Výraz „*se cae*“ 124 případů
caer(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	11	6
caer(se) + obecné životné substativum	8	6
caer(se) + neživotné substativum	65	26
metaforické užití caer(se)	1	0

Pokud vyhledáme tvary slovesa *caerse* **v préteritu indefinidu**, tedy „*cayó*“ a „*se cayó*“ narazíme v prvním případě opět na veliké množství výrazů. Musíme proto opět použít filtr, aby se nám zobrazoval každý desátý případ. S výrazem „*cayó*“ se nám naskytne tedy 192 užití, zatímco „*se cayó*“ se vyskytuje ve 152 případech.

„*cayó*“

País	%	Casos
ESPAÑA	56.54	108
ARGENTINA	16.23	31
COLOMBIA	7.85	15
EE. UU.	7.32	14
CHILE	3.14	6
BOLIVIA	2.61	5
COSTA RICA	2.09	4
EL SALVADOR	2.09	4
ECUADOR	1.57	3
CUBA	0.52	1

„*se cayó*“

País	%	Casos
ESPAÑA	50.00	72
ARGENTINA	18.75	27
COLOMBIA	6.25	9
EE. UU.	5.55	8
MÉXICO	3.47	5
VENEZUELA	3.47	5
BOLIVIA	2.77	4
EL SALVADOR	2.77	4
GUATEMALA	2.08	3
Otros	4.86	7

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*cayó*“ 192 případů	Výraz „*se cayó*“ 152 případů
caer(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	36	20
caer(se) + obecné životné substativum	11	19
caer(se) + neživotné substativum	123	51
metaforické užití caer(se)	0	0

9.1. Caer(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem

Antroponymum, tedy konkrétní životné substantivum, v kombinaci se slovesem *caer(se),* je velmi početnou skupinou. A to jak v přítomném čase, tak i v minulém. Analyzovali jsme jeho užití a do vyhledávače jsme zadali výrazy *„(se) cae“* a *„(se) cayó“*.

Vzhledem k uvedené teorii, kdy se element pojí s tímto slovesem, shledávám za důležité zmínit také pár příkladů užití. Pokud bychom měli okrajově nastínit oblasti, v našem případě tedy kontexty, ve kterých se tento výraz vyskytuje, jistě by statisticky vyhrálo prostředí sportu. Již toto odvětví nám signalizuje, že pokud se v tisku objeví zpráva o nějakém sportovci, bude uvedeno i jeho jméno. Tento tvar nám ovšem neoznamuje pouze skutečnost, že někdo upadl, ale také určitý typ nehody. V mnoha případech se jedná o závody v oblasti motorismu, kdy závodník nezvládne projet zatáčku a upadne. Dalším případem jsou známé osobnosti a jejich nehody. Korpus v mnoha případech našel konkrétní jméno a v článku se také vyskytovala skutečnost, že dotyčný například vypadl z okna.

„Según testigos, Hrabal ***se cayó*** *accidentalmente desde el quinto piso del hospital de Bulovka, en Praga, donde se sometía a un tratamiento médico.“*[28]

(La Nueva Provincia, 05/02/1997 : Murió el checo Bohumil Hrabal, ARGENTINA)

9.2. Caer(se) v užití s obecným životným substantivem

Naše analýza nespočívá pouze v konkrétních substantivech. Třetí nejpočetnější skupinou užití je právě tato. Samozřejmě se jedná o substantiva životná. Opět uvedeme jen pár témat, ve kterých se s daným výrazem můžeme setkat. Nejčastějším zaměřením tisku, a tedy i oblastí užití tohoto tvaru, jsou aktuality. Ve většině případů se jedná o jedince či skupinu, kteří byli účastníkem nějaké nehody. Již jsme uvedli, že ve většině případů se jedná o pády z okna nebo vyvýšených míst. Korpus nalezl také případ, kdy

[28] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

mladík vypadl za jízdy z dodávky, a dokonce i se můžeme dočíst i o pádu modelek na módních přehlídkách.

9.3.Caer(se) v užití s neživotným substantivem

Nalezli jsme mnoho užití výrazu „*se cayó*“ a nelze vynechat ani tento způsob užití. Nicméně z tabulky vidíme, že nezvratná forma tohoto slovesa, tedy „cayó“, suverénně dominuje a je tady nejpočetnější skupinou užití. Kdybychom chtěli okomentovat nějaká témata či rubriky, ve kterých dané výrazy lze nejčastěji nalézt, jednalo by se o aktuality, tedy zprávy z každodenního života. Občas v tisku nalézáme tragické zprávy, například když se zřítí letadlo. Korpus našel hned několik případů pádu těchto dopravních prostředků. Nicméně setkáme se i s případy, kdy nastane pracovní nehoda. Například na stavbě či někde jinde může být velmi nebezpečno a není výjimkou, že na někoho spadne lešení, kovová konstrukce nebo pouze nějaký předmět, který mu způsobí zranění.

9.4.Metaforické užití slovesa caer(se)

Co se týče metafor, tak nám korpus nenalezl žádný případ užití predikátu *caer(se).* Nicméně za zmínku určitě stojí případy, kdy se jedná o takzvané ustálené slovní spojení, ve španělštině *locución verbal*. To právě reprezentuje číslo 1 v tabulce uvedené výše. Poměrně často se objevoval výraz „*caerse redondo*“, což znamená spadnout v důsledku ztráty vědomí, tedy omdlít. Dalším slovním spojením je „*caerse a pedazos*“, které v češtině znamená „*chátrat*“, „*poškozovat se*“, „ *zruinovat*“.

Než se s naší analýzou posuneme k dalšímu predikátu, musíme konstatovat, že počty případů uvedené v tabulce, konkrétně u zvratných tvarů, nesouhlasí. Je tomu z toho důvodu, že jsme opět nezapočítávali užití v neosobní formě (viz „*se vive bien aquí*“).

10. Užití slovesa morir(se)

Postupně se dostáváme k případu, který se do jisté míry liší od analyzovaných predikátů v praktické části. Analýzu výskytu tvarů *morir(se)* provedeme tak, že do korpusu zadáme výraz „*muere*“ a poté „*se muere*“. Nejprve budeme tedy zkoumat třetí osobu jednotného čísla přítomného času. A to jak zvratnou formu, tak i tvar bez *se*. V sekci „*medio*“ označíme „*periódicos*“. Databáze nám pro výraz „*muere*“ vygeneruje příliš velké množství dat. Opět proto použijeme filtr a nastavíme omezení na každý desátý případ. Nalezneme tedy 150 případů užití. Po stisknutí tlačítka „*recuperar*“ máme k dispozici 74 případů. Pokud zadáme do vyhledávače „*se muere*“ naskytne se nám 111 užití. Níže můžeme vidět, v databázi opět dominuje výskyt ve španělském tisku.

„*muere*“

País	%	Casos
ESPAÑA	69.50	98
ARGENTINA	6.38	9
MÉXICO	5.67	8
COLOMBIA	2.83	4
EE. UU.	2.83	4
GUATEMALA	2.83	4
VENEZUELA	2.83	4
EL SALVADOR	2.12	3
BOLIVIA	1.41	2
Otros	3.54	5

„*se muere*“

País	%	Casos
ESPAÑA	63.20	67
ARGENTINA	8.49	9
EL SALVADOR	4.71	5
VENEZUELA	4.71	5
EE. UU.	3.77	4
ECUADOR	2.83	3
MÉXICO	2.83	3
NICARAGUA	2.83	3
BOLIVIA	1.88	2
Otros	4.71	5

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*muere*“ 74 případů	Výraz „*se muere*“ 111 případů
morir(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	10	3
morir(se) + obecné životné substativum	43	21
morir(se) + neživotné substativum	17	14
metaforické užití morir(se)	4	2

Dalším vyhledáváním predikátu morir(se) budou tvary v jednoduchém čase minulém, préteritu indefinidu. Do vyhledávače budeme tedy nejprve zadávat výraz „muriió“. Zastoupení tohoto tvaru v databázi je velmi obsáhlé a proto opět budeme muset případy nejen odfiltrovat, ale označit pouze vybrané země. V sekci „*geográficos*“ zaškrtneme „*España*“ až po „*México*“ Použijeme filtr s číslem 10, aby se nám zobrazil každý desátý případ. Korpus nám vygeneruje 168 případů. Po stisknutí tlačítka „*recuperar*“ máme k dispozici 86. Pod výrazem „*se murió*“ nalezneme 61 případů.

„*murió*“

País	%	Casos
ESPAÑA	92.26	155
MÉXICO	3.57	6
GUATEMALA	2.97	5
HONDURAS	1.19	2

„*se murió*“

País	%	Casos
ESPAÑA	65.57	40
ARGENTINA	11.47	7
CHILE	4.91	3
EL SALVADOR	4.91	3
NICARAGUA	4.91	3
BOLIVIA	1.63	1
CUBA	1.63	1
ECUADOR	1.63	1
EE. UU.	1.63	1
Otros	1.63	1

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*murió*“ 86 případů	Výraz „*se murió*“ 61 případů
morir(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	44	4
morir(se) + obecné životné substativum	40	47
morir(se) + neživotné substativum	1	6
metaforické užití morir(se)	1	4

10.1. Morir(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem

Podle Luise Garcíi Fernándeze (2010) je užití *se* u slovesa *morir* řízeno dle určitých pravidel. Velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje právě výskyt tohoto elementu, je kontextuální rovina, ve které je výpověď situována.

První skupinou, kterou budeme u tohoto predikátu zkoumat, je výskyt *morir(se)* s konkrétním životným substantivem.

Jednou z teorií je případ úmrtí známé osobnosti. Zaměřením na publikační texty oznamující odchod osoby společensky významné zjistíme, že *se* se u většiny případů nevyskytuje. Smrt Venezuelského prezidenta Huga Cháveze byla v tisku uvedena v následující znění.

***"Ha muerto el presidente** Hugo Chávez, pero no **ha muerto**. Sigue viviendo en su pueblo y en el corazón de América Latina."*[29]

(El País, 7. 3. 2013, **Fernando Bermúdez.** Alguazas, Murcia, ESPAÑA)

I když většina článků v tomto případě je strukturována podobně jako výše uvedený případ, můžeme narazit i na případ, kdy je sloveso *zemřít* užito ve svém zvratném tvaru *morirse*. Na následujícím příkladu ihned vidíme, že element se zde vyskytuje. Joan Reventós i Carner, který byl významným katalánským politikem, zemřel v roce 2004.

*„¡QUÉ SOLOS nos estamos quedando los mayores! ¡Cómo tenemos que archivar nombres que nos han acompañado e inspirado durante más de un cuarto de siglo! La crónica de los últimos meses está llena de apellidos ilustres que se han despedido de la función pública o incluso de la vida. En los periódicos vienen esquelas de políticos y antiguos ministros que tuvieron sus años de presencia en la historia y ya no suenan de nada a las nuevas generaciones. Y en un solo día, el de ayer, se pudieron ver estas noticias: **se muere** Joan Reventós; Aznar dice en Estados Unidos palabras de adiós; Alfonso Guerra es el único político importante de la transición que se presenta a las*

[29] http://elpais.com/elpais/2013/03/06/opinion/1362596814_787729.html

elecciones; Felipe González recibe el último aplauso como diputado en un comité federal del partido que dirigió.“[30]

(La Voz de Galicia, 15/01/2004, ESPAÑA)

Podle již uvedené teorie by mělo převládat sloveso *morir*, tedy užití „*muere*…“. To nás přivádí k otázce, proč je zde *se* přítomno.

Pokud se blíže zaměříme na výše uvedený publicistický text, zjistíme, že v textu je výrazné zabarvení. Způsob, kterým je tato zpráva podána, jeví výrazné emocionální vyjádření. Mohli bychom dokonce prohlásit, že se jedná o jakýsi obdiv, směřující právě k této osobnosti. Dále je z textu zřejmé, že tato osoba měla na chod politického spektra veliký vliv. Byla významnou ikonou a lze dokonce i prohlásit, že byla do jisté míry oblíbena. Způsob, jakým je tento publicistický text zpracovaný nás může přivádět ke skutečnosti, že autor článku choval k Joanu Reventósovi určité sympatie. Je evidentní, že prvek zde nepůsobí žádné gramatické neshody.

Určité emocionální zabarvení je prvním faktorem, který ovlivňuje přítomnost *se*. Následuje skutečnost, kdy užití je podmíněno příčinou smrti. Základem je samozřejmě rozlišit, v určitém případě i mezi řádky vyčíst, jestli smrt byla přirozená či byla vyvolána nějakou jinou skutečností, například násilnou smrtí.

„Federico García Lorca se murió en Granada en 1936.“[31]

Úmrtí básníka španělské scény nebylo přirozené, nýbrž násilné. Z tohoto důvodu výše uvedené tvrzení není z jazykového hlediska správné. García Lorca byl zastřelen. Proto by podle teorie Gracíi Fernándeze (2010) mělo být užito tvaru *morir*.

Podle José Rufina Cuerva (1981) je přirozená smrt klasifikována tak, že příčinou může být například nemoc. Nelze tedy říct *„se murió fusilado“*. Pokud ovšem sloveso *morirse* bude užito ve tvaru *„se murió de tisis o pulmonía“*, bude gramaticky užito správně.

[30] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual* http://www.rae.es> [12.4.2017]. <

[31] García Fernández, Luis – Algunas observaciones sobre se aspecutual, Madrid (2010:10)

10.2. Morir(se) v užití s obecným životným substantivem

Musíme se také zaměřit na užití, kdy je sloveso v kombinaci s obecnými životnými substantivy.

Jak jsme již zmínili, skutečnost je taková, že pokud se jedná o případ přirozené smrti, mělo by převažovat *morirse*. V opačném případě, tedy smrti nepřirozené či násilné, by toto sloveso mělo být užito bez přítomnosti *se*. Nicméně tato tvrzení mohou v určitých případech vést až k hluboké diskuzi, založené na skutečnosti, která je zakotvena v kontextu. Jakou smrt lze prohlásit za přirozenou? Jaký je klíč k tomu, abychom takovou skutečnost rozpoznali?

Porovnáme-li pár textů, můžeme narazit na diskutabilní skutečnosti, které mohou, ale nemusí, ovlivnit gramatickou správnost daného tvrzení.

*„Sus canciones son historias comunes: el yonki que **se muere** de sobredosis, el joven que es antimilitarista, el hijo de papá que lo tiene todo y no tiene nada. "Son canciones de crítica, sátira social", dice Pablo con escasa convicción..“*[32]

(La voz de Galicia, Si dejas el rock te compro un coche 1991, ESPAÑA)

*„P. Algunos funcionarios del Ministerio de Sanidad y Seguridad Social denunciaron en una reciente reunión con periodistas en Mahón el hecho de que todo un ministerio no dispone, al parecer, de poder legal para retirar de la circulación productos alimentarios de comprobados efectos nocivos. ¿Tan impotente es el ejecutivo ante el poder judicial? ¿Es posible que un bote de un producto alimentario de reconocida peligrosidad no se retire de la circulación hasta que cien tos de sentencias y contrasentencias judiciales así lo dispongan, mientras la gente se sigue poniendo enferma o incluso **se muere** a causa del citado producto? ¿Qué debe y qué puede hacer el Ministerio de Sanidad en materia alimentaria? ¿Por qué no ir más lejos? ¿Por qué no pensar en una política de orientación y formación alimentaria para los españoles?“*[33]

(El País, ministro de Sanidad y Seguridad Social 2/07/1980, ESPAÑA)

[32] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [12.4.2017]
[33] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [12.4.2017]

„En verdad, yo no sabía si lloraba por los crímenes y la tortura en Chile, y en Argentina, o si lloraba del mismo modo que lo he hecho al final de "El Club de los poetas muertos", "La fuerza del cariño", "La casa de los espíritus". Es decir, ese llanto provocado por un impacto fuerte, bien preparado, en nombre de los más excelsos ideales, sea un poeta en el lecho de muerte, sea una chica que ***se muere*** *de cáncer.“*[34]

(La Vanguardia, Lilian Neuman, 16/06/1995, ESPAÑA)

Na třech výše uvedených případech lze narazit na jistý kontrast. Je patrné, že v žádném textu se nejedná o smrt násilnou. Nicméně se zde nabízí otázka, zda se v těchto případech jedná o zcela přirozenou smrt, a tudíž, zda je možné v některém případě užít *morir*.

Hned první z příkladů vyvolává tuto otázku. Je možné předávkování považovat za přirozenou smrt? Samozřejmě, co se týče narkomanie, subjektivní pohled na věc zde převládá a každý jedinec se k této tématice vyjádří po svém. Nicméně je statisticky dokázáno, že většina světové populace omamné látky neužívá. Proto můžeme bezpečně prohlásit, že braní drog přirozené není. Je tedy přirozené dobrovolně zemřít na důsledek předávkování látky, která do lidského těla přirozeně nepatří?

Zaměřením na druhý příklad zjistíme, že se jedná do jisté míry také o diskutabilní skutečnost. Kontext textu španělského ministerstva zdravotnictví je založen na existenci určitého produktu, který jeho spotřebitelům způsobuje zdravotní problémy a lidé mohou v některých případech i zemřít. Z lingvistického hlediska se zde setkáváme opět s jistou nejasností. Jak již víme, o smrt násilnou se zde nejedná. Ovšem pokud dojde ke konzumaci dané potraviny z naší strany, dojde k jistému ohrožení na zdraví či na životě. Pokud jedinec na následky konzumace tohoto produktu zemře, nelze říct, že by se jednalo o smrt přirozenou. Důvodem je prostá skutečnost. Pokud by osoba daný produkt nezkonzumovala, nezemřela by.

Na třetím příkladu se již problematika nevyskytuje. Jak můžeme pozorovat na následující ukázce, a jak jsme již uvedli, příčina smrti z důvodu nějaké nemoci, ať už infarktu, rakovině, zápalu plic atd., je považována za přirozenou smrt.

[34] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [12.4.2017]

„Se trata de una dura labor para la que hay que prepararse mediante unos cursillos que se realizan con una frecuencia anual. "Nuestro trabajo -comenta- es silencioso durante todo el año. Lo más duro es cuando ***se muere*** *un enfermo y después hay que consolar a la familia".*[35]

(El norte de Castilla, La asociación para la lucha contra el cáncer, 19/06/2001, ESPAÑA)

Nelze opomenout užití *morir(se),* v případě procesu umírání. V teoretické části jsme uvedli, že se jedná o proces následovaný změnou stavu. A právě na to bude v následujícím případě kontext zaměřen.

„Doctor Zúmel: "A un enfermo no se le debe decir que ***se muere****"*

El doctor Zúmel explicó que "después de una gran experiencia y haber meditado y hablado mucho sobre el tema, he llegado a la conclusión de que los médicos no podemos generalizar nuestra conducta. Siempre se debe particularizar en cada caso y valorar la capacidad íntima del enfermo para saber la verdad sin que rompamos su moral, que es imprescindible para su curación". "[36]

(ABC, Doctor Zúmel, 12/05/1998, ESPAÑA)

Výše uvedený příklad textu je zaměřen na osobu, která z důvodu těžké nemoci pomalu spěje ke svému konci, je tedy v procesu umírání. Doktor Zúmel je zastáncem teorie, že pokud jedinec není připraven slyšet skutečnost, neměla by se mu sdělovat, aby popřípadě jeho mentalita nezabránila možnému uzdravení.

Postupujeme dále a nesetkáváme se pouze s případy, kdy je kontext zaměřen na jednotlivce. Musíme se zaměřit na kolektivní užití, znázorňující více jedinců, kterých se smrt týká. Na následujících třech příkladech lze vidět, že se jedná o více osob. Nicméně kvantita není tím faktorem, který zde rozhoduje o užití právě tohoto tvaru.

Nelze si nevšimnout, že ve všech třech textech je evidentní forma nepřirozené smrti. Ať už je to kvůli pádu stěžně, pracovní nehody či pádu malého letadla.

[35] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [13.4.2017]
[36] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [13.4.2017]

*„Los héroes también **mueren**, y generalmente de mala manera*

Carlos García Gual repasa en su nuevo libro el final de 25 famosos personajes de los mitos griegos. "No abunda la bella muerte", subraya el escritor, crítico y traductor."[37]

(El País, 19. 12. 2016, Barcelona, ESPAÑA)

*„Un obrero **muere** cada ocho horas por un accidente de trabajo en México*

Los especialistas alertan de que el 40% de los percances no se registra en las cifras oficiales. Un derrumbe fatídico. Tres niveles colapsados. Una gran estructura de concreto derruida. Albañiles atrapados bajo los escombros.."[38]

(El País, 20. 4. 2017, Elías Camhaji, MÉXICO)

*„Cinco personas **mueren** al estrellarse una avioneta cerca de Lisboa*
La aeronave ha caído sobre un supermercado en una zona residencial.

Al menos cinco personas han muerto este lunes al estrellarse una avioneta cerca de un supermercado situado en una zona residencial de la localidad de Tires, a unos 25 kilómetros de Lisboa, según han confirmado los servicios de emergencia."[39]

(El País, 17. 4. 2017, Lisboa, PORTUGAL)

Pokud by se v textech, uvedených výše, jednalo o proces umírání, tedy o proces směřující ke změně stavu, nebylo by užito tvaru *morir*, ale *morirse*. Jedná se o teorii, kdy oběť prožívá agonii. Toto tvrzení zastává Andrés Bello a José Rufino Cuervo se tím ve svém díle *Notas a la gramática de la lengua castellana de don Andrés Bello* (1981) zabývá.

10.3. Morir(se) v užití s neživotným substantivem

Proces umírání nemusí být striktně aplikován pouze na životná substantiva. Lze ho samozřejmě také aplikovat na předměty neživotné. Užití bývá ovlivněno větnými členy, které specifikují slovesné dění. Konkrétně pro Španěly je velikou vášní fotbal. Z tohoto důvodu je *morirse* užito v následujícím kontextu.

[37] http://cultura.elpais.com/cultura/2016/12/18/actualidad/1482084177_394838.html
[38] http://internacional.elpais.com/internacional/2017/04/19/mexico/1492557142_650364.html
[39] http://internacional.elpais.com/internacional/2017/04/17/actualidad/1492432665_388920.html

„EL CELTA ESTÁ SEGURO DE QUE HASTA EL 20 DE JUNIO, DÍA DE LA ÚLTIMA JORNADA, NO SE RESOLVERÁ NADA

El enigma sigue sin resolverse. Un jugador de la Real Sociedad entra por detrás a Makelele durante el partido del domingo.

JUAN CARLOS ÁLVAREZ - Vigo

*La Liga española **se muere** poco a poco sin resolver el enigma que mantiene al celtismo en vilo: saber si el equipo de Víctor Fernández será uno de los tres elegidos que acompañarán al Barcelona en la próxima edición de la Liga de Campeones.“*[40]

(Faro de Vigo, El Celta está seguro de que…, 18/05/1999, ESPAÑA)

V tomto případě se opět jedná o proces „*umírání*“. Víme, že liga či fotbal fyzicky zemřít nemůže. „*Umírání*“ je zde jakousi metaforou pro úpadek.

10.4. Metaforické užití slovesa morir(se)

U metafor ještě nějakou dobu zůstaneme a zaměříme se na užití *morir(se)* právě v tomto směru. Lidé často shledávají metafory za něco neobvyklého a spousta z nich ani nemá tušení, že právě tyto jazykové konstrukce denně používají. Ve většině případů tohoto typu užití bude užita varianta slovesa ve zvratném tvaru, tedy *morirse*. Abychom lépe odlišili užití od neosobní formy, budeme metafory demonstrovat na první osobě singuláru přítomného času.

*“Así es que como **me muero de envidia** y me temo que Garci haya hecho una película estupenda rodeado de monjas por todas partes menos por una, de momento he contratado a la Ponte, la Faltoyano y la Mataix para que me lo cuenten mejor. No me han quedado papeles ni dinero para las otras cuatro ni para los hábitos, así es que no*

[40] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [13.4.2017]

habrá más monja en La Regenta que la Doña Inés del Tenorio, porque incluso Rosita Carraspique, la pobre, estaba fuera de presupuesto."[41]

(El Mundo, 05/03/1994 : FERNANDO MENDEZ LEITE. Mis monjas y las de Garci, ESPAÑA)

"Yo ***me muero de risa*** *cuando veo a la gente meter en sus casas antigüedades absurdas por las que, además, pagan un precio increíble y que no tienen nada que ver con ellos, simplemente porque creen que eso es buen gusto. Y yo digo, pero vamos a ver, ese armatoste de armario, ¿perteneció a tu familia o algo?, ¿tiene algún recuerdo para tí o algún sentido sentimental?"*[42]

Jak tomu obvykle bývá u metafor, je zapotřebí vnímat pravý význam s určitým nadhledem. Je samozřejmě zcela jasné, že člověk nemůže zemřít na veliké množství smíchu, či závisti, kterou pociťuje vůči někomu jinému.

11. Užití slovesa salir(se)

Postupně se dostáváme k dalšímu predikátu, a tím je *salir(se).* Vzhledem k počtu nalezených případů je toto sloveso jedním z nejpočetnějších z celé naší analýzy. Prvním zaměřením bude opět přítomný čas. Do vyhledávacího pole tedy zadáme výrazy „*sale*" a „*se sale*". Systém nám nabídne veliké množství případů a my se tím pádem nemůžeme analýzou toho tvaru zabývat. Musíme proto označit pouze dané země. Vybereme opět v kolonce „*geográficos*" „*España*" až po „*México*". Nicméně nápomocno nám bude i nabízené filtrování. Do políčka „*ratio*" napíšeme číslo 10. Naskytne se nám 177 případů a s výrazem „*se sale*" máme k dipozici 149 případů.

[41] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [29.4.2017]
[42] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [29.4.2017]

„*sale*“

País	%	Casos
ESPAÑA	92.09	163
MÉXICO	4.51	8
GUATEMALA	2.25	4
HONDURAS	1.12	2

„*se sale*“

País	%	Casos
ESPAÑA	66.89	97
COLOMBIA	7.58	11
ARGENTINA	5.51	8
GUATEMALA	4.13	6
EE. UU.	2.75	4
URUGUAY	2.75	4
VENEZUELA	2.75	4
EL SALVADOR	2.06	3
BOLIVIA	1.37	2
Otros	4.13	6

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*sale*“ 177 případů	Výraz „*se sale*“ 149 případů
salir(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	47	3
salir(se) + obecné životné substativum	50	3
salir(se) + neživotné substativum	67	19
metaforické užití salir(se)	0	0

Opět shledávám velmi důležitým sdělit skutečnost, že v mnoha případech se setkáme s tzv. neosobními konstrukcemi. Tyto konstrukce nejsou započítány do statistik, protože *se* v nich zastává odlišnou funkci. Z toho důvodu nám počet formy užití v kombinaci s tímto elementem v tabulkách nesouhlasí s počtem případů výskytu. Stejně tomu bude i v minulém čase.

Pokud do korpusového vyhledávače zadáme výraz „*salió*“ a „*se salió*“, nalezneme ještě více případů, než je tomu u tvaru v přítomném čase. V indefinidu je toto sloveso v nezvratné formě („*salió*“) zobrazeno hned v několika tisících dokumentech, což je pro nás obrovské číslo na to, abychom ho podrobili analýze. I když zaškrtneme pouze určité země, číslo je stále obrovské. Musíme naše vyhledávání tedy

přizpůsobit této skutečnosti, a proto se obrátíme na časové omezení. V korpusovém vyhledávači napíšeme do kolonky „*cronológico*“ „*2001*“ s „*2003*“. Jedná se tedy o období těchto let. Výběr není nijak motivován, tato léta jsou volena poze z praktických důvodů. Počet se nám rázem sníží, ovšem stále je velmi vysoký. Použijeme tedy filtr na každý desátý případ a setkáme se s číslem 96, které je již pro naši analýzu vyhovující. Na výraz „*se salió*“ nám databáze odpověděla 185 výrazy.

„*salió*“

País	%	Casos
ESPAÑA	48.35	44
ARGENTINA	14.28	13
URUGUAY	9.89	9
NICARAGUA	6.59	6
BOLIVIA	4.39	4
ECUADOR	3.29	3
EL SALVADOR	3.29	3
MÉXICO	3.29	3
CUBA	2.19	2
Otros	4.39	4

„*se salió*“

País	%	Casos
ESPAÑA	74.28	130
COLOMBIA	4.57	8
GUATEMALA	4.00	7
ARGENTINA	3.42	6
COSTA RICA	3.42	6
MÉXICO	3.42	6
EE. UU.	2.28	4
BOLIVIA	1.71	3
CHILE	1.71	3
Otros	1.14	2

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*salió*“ 96 případů	Výraz „*se salió*“ 185 případů
salir(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	19	19
salir(se) + obecné životné substativum	28	8
salir(se) + neživotné substativum	49	26
metaforické užití salir(se)	0	0

11.1. Salir(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem

Z tabulek uvedených výše lze vyčíst, že toto sloveso v kombinaci s konkrétním životním substantivem, nebývá tak často užíváno. Nicméně můžeme vidět, že vetší zastoupení má tento tvar v přítomném čase, konkrétně výraz „*sale*“. Pokud jsem na takový případ narazil, často býval z oblasti politiky, kde se samozřejmě jedná o konkrétní osoby, tedy jména. Dalším z hlavních oblastí je oblast sportu, kdy je jméno konkrétního sportovce spojováno s významnou sportovní událostí či neúspěchem.

11.2. Salir(se) v užití s obecným životným substantivem

Zaměříme-li se na případy, kdy je toto sloveso užito s obecným životným substantivem, nacházíme již větší zastoupení. Případy lze nalézt opět zejména v oblasti sportu, ale také kultury. Příkladem bývá většinou hodnocení či popis divadelních představení, filmů nebo kinematografie a výkonu herců.

11.3. Salir(se) v užití s neživotným substantivem

Dostáváme se ke skupině užití, která v kombinaci s tímto predikátem dominuje, a tím je užití s neživotným substantivem. Vidíme tedy, že tento predikát bývá ve tvaru „*sale*“, tedy bez *se* užíván nejčastěji. Pokud na tento výraz narazíme v tisku a chtěli bychom pozorovat oblasti, ve kterých je tohoto případu užíváno, ve většině případů se bude jednat o dopravní prostředky. Nezáleží na tom, jestli se nehoda odehrála na veřejném prostranství nebo na závodní dráze. Jestliže automobil nebo jiný dopravní prostředek nějakým způsobem vyletí z vozovky, pak bude užito tohoto tvaru. Z toho je patrné, že se bude jednat o kontexty, spojené se sportovním prostředím. Příkladem může být svět motorů, ale i fotbalu, kdy nějaký hráč nečekaně odejde ze hry. Toto sloveso bývá také často používáno při odplouvání lodi či startu letadla.

11.4. Metaforické užití slovesa salir(se)

Metaforické užití nám bohužel korpus opět nenalezl žádné. Nicméně často se můžeme setkat s ustáleným slovním spojením „*salirse con la suya*“, což v češtině znamená „*mít úspěch*“, „*uspět*“, docílit něčeho o co usilujeme.

12. Užití slovesa parar(se)

Posledním analyzovaným slovesem naší praktické části, je predikát *parar(se)*. Korpusová analýza ukázala, že tento predikát není tak početně zastoupen. I přes tuto skutečnost nám CREA nalezl dostatečné množství příkladů. Při vyhledávání jsme ovšem museli nejdříve odstranit určitý problém. Za normálních okolností bychom do vyhledávání pro přítomný čas zadali výraz „*para*“. Nicméně pokud tak učiníme, objeví se statisíce případů užití. Toto nepředstavitelné množství nám korpus vygeneroval z toho důvodu, že se zde jedná o případ homonymie. Tvar „*para*“ nereprezentuje pouze sloveso, ale také předložku „*pro*“. Z toho důvodu musíme zvolit pro naší analýzu zaměření na třetí osobu množného čísla, nikoliv čísla jednotného. Do vyhledávače tedy napíšeme výraz „*paran*“ a poté „*se paran*“. Výsledkem hledání je 106 případů pro tvar bez elementu *se* a 26 případů pro tvar „*se paran*“.

„*paran*“

País	%	Casos
ESPAÑA	64.66	86
ARGENTINA	6.76	9
VENEZUELA	6.76	9
COLOMBIA	3.75	5
EE. UU.	3.00	4
HONDURAS	3.00	4
EL SALVADOR	2.25	3
GUATEMALA	2.25	3
MÉXICO	2.25	3
Otros	5.26	7

„*se paran*“

País	%	Casos
ESPAÑA	50.00	13
EE. UU.	11.53	3
VENEZUELA	11.53	3
COLOMBIA	7.69	2
HONDURAS	7.69	2
ARGENTINA	3.84	1
GUATEMALA	3.84	1
MÉXICO	3.84	1

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [26. 7. 2017]

	Výraz „paran“ 106 případů	Výraz „*se paran*“ 25 případů
parar(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	5	0
parar(se) + obecné životné substativum	56	20
parar(se) + neživotné substativum	43	5
metaforické užití parar(se)	0	0

Abychom si lépe dokázali představit oblast výskytu v tisku, uvádíme pár témat, ve kterých se tento tvar vyskytuje. Nejpočetnější oblastí v tisku jsou rubriky volného času a každodenního života. Méně početné oblasti jsou dále společenské vědy, následované politikou, ekonomií, obchodem a financemi, i oblast umění. Zřídka se tento tvar vyskytuje ve vztahu k vědě, technologii a zdraví. Tato statistika je k dispozici při vyhledávání v korpusu CREA.

U slovesa *parar(se)* jsme se kvůli nadmíře výskytu zaměřili na třetí osobu množného čísla. Aby naše analýza byla souvislá, musíme se tedy na tuto osobu zaměřit nejen v přítomnosti, ale také v minulosti. Proto dále do vyhledávače zadáme nejprve výraz „*pararon*“ a poté „*se pararon*“. V prvním případě, tedy bez *se*, nám korpus nalezl 115 příkladů užití a ve druhém, „*se pararon*“, 33.

„*pararon*“

País	%	Casos
ESPAÑA	66.66	76
ARGENTINA	10.52	12
COLOMBIA	6.14	7
CHILE	2.63	3
VENEZUELA	2.63	3
COSTA RICA	1.75	2
EL SALVADOR	1.75	2
EE. UU.	1.75	2
HONDURAS	1.75	2
Otros	4.38	5

„*se pararon*“

País	%	Casos
ESPAÑA	66.66	22
ARGENTINA	9.09	3
COLOMBIA	6.06	2
COSTA RICA	3.03	1
CUBA	3.03	1
ECUADOR	3.03	1
EL SALVADOR	3.03	1
EE. UU.	3.03	1
VENEZUELA	3.03	1

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

	Výraz „*pararon*“ 115 případů	Výraz „*se pararon*“ 33 případů
parar(se) + konkrétní životné substantivum, antroponymum	2	3
parar(se) + obecné životné substativum	83	13
parar(se) + neživotné substativum	30	17
metaforické užití parar(se)	0	0

12.1. Parar(se) v užití s konkrétním životným substantivem, antroponymem

Pokud se zaměříme na formu užití s konkrétními životnými substantivy, zjistíme, že v čase přítomném, tedy ve tvaru „*paran*“, je výskyt případů velmi omezený. Korpus nám v tomto případě nalezl pouze 5 případů užití. Pro tvar „*se paran*“ dokonce nenalézáme ani jedno zastoupení, které by splňovalo kritéria této skupiny.

V čase minulém je situace velmi podobná. V indefinidu, tedy ve tvaru „*pararon*“, nám databáze zobrazí 2 případy, a když vyhledáme zvratný tvar, tedy „*se pararon*“, nalezneme 3. Většina z nich je zaměřena opět na oblast sportu. Jedná se o sportovce, kteří například z nějakých důvodů v průběhu závodu zastaví. Samozřejmě tento tvar bývá užit s konkrétními jmény osob. Mimo jiné nacházíme také případy z oblasti politiky.

12.2. Parar(se) v užití s obecným životným substantivem

Následuje skupina, kdy sloveso *parar(se)* bude užito v kombinaci s obecnými životnými substantivy. Tento typ užití je mnohem frekventovanější než užití s konkrétními jmény, dokonce je u tohoto predikátu nejpočetnější skupinou. Hlavní kontextuální rovinou bude opět oblast sportu. Veliké množství případů lze nalézt

v oblasti, kterou shledávám velmi zajímavou a netradiční. Je to oblast býčích zápasů. V tisku lze narazit na články, kdy je detailně popsán průběh zápasu, na jehož konci toreador skolí před velmi početným publikem několika set kilového býka. V momentě, kdy se býk zastaví, bývá užito právě tohoto spojení.

*„El toro **se paró** nada más pisar el albero.“*[43]

12.3. Parar(se) v užití s neživotným substantivem

Neživotné substantivum a predikát *parar(se)* je kombinací užití, které je u tohoto slovesa druhé nejběžnější. Korpus CREA nám vygeneroval velké množství případů tohoto typu. Jak jsme již uvedli, element *se* ve většině případů bývá znakem jakési neočekávané události. Z toho důvodu se velmi často jedná o zastavení nějaké činnosti. Je zřejmé, že v novinách nalezneme opět popisy různých druhů závodů a sportovních zápasů. Nicméně zaměřením nebude v tomto případě závodník či sportovec, ale jeho dopravní prostředek. U všech dopravních prostředků, od motorky po letadlo, je klíčové, aby motor fungoval bez problémů. Samozřejmě tento výraz se nebude vyskytovat pouze v oblasti sportu, ale i zpráv z každodenního života, například dopravy.

12.4. Metaforické užití slovesa parar(se)

Bohužel ani u tohoto slovesa nám databáze korpusu CREA neposkytla žádný případ. U předešlých predikátů jsme občas narazili na ustálené slovní spojení, „*locución verbal*“, nicméně u slovesa *parar(se)* jsme se s žádným nesetkali.

[43] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual.* <http://www.rae.es> [4.5.2017]

13. Závěr

V praktické části jsme si uvedli predikáty *beber(se)*, *caer(se)*, *morir(se)*, *salir(se)* a *parar(se)*. Na základě korpusu CREA jsme provedli analýzu výskytu těchto sloves. V závěru u každého můžeme nalézt 2 grafy. První graf zobrazuje poměr případů užití daného slovesa podle skupin a druhý má za úkol demonstrovat názorně okruhy tisku, ve kterých se daný výraz nejčastěji vyskytuje.

Ještě než přejdeme ke shrnutí jednotlivých poznatků, získaných z rozboru výše uvedených predikátů je třeba zmínit skutečnost, že přítomnost elementu *se* ve většině případů nezpůsobuje gramatickou nesprávnost. Případy užití *se* a jeho přítomnost je předmětem studií vědců zabývajících se lingvistikou. Z toho vyplývá, že pokud člověk nemá v lingvistice zálibu či nedisponuje určitými znalostmi v tomto oboru, nebude se touto problematikou zabývat. V jiném slova smyslu to znamená, že v běžném jazyce lze narazit na případy, které budou v rozporu s výše uvedenými teoriemi, ale nebudou způsobovat gramatickou nesprávnost. Člověk v běžné mluvě volí jazykové prostředky dle sebe sama a jeho vzdělání.

Dle některých teorií, představených v průběhu této práce, bývá element *se* ve větě přítomný v případě, pokud se jedná o průběh děje, tedy proces, který může vést ke změně stavu. Dalším faktorem, který rozhoduje, je životnost a neživotnost substantiva, ke kterému je dané sloveso vázáno. V praktické části lze ze statistik vypracovaných na základě obdržených dat z korpusu CREA vyčíst určitou skutečnost. Pokud se jedná o substantivum životné, *se* je u většiny případů ve větě přítomno. Naopak, pokud se jedná o původce děje neživotného, bude predikát užit v nezvratné formě.

Než přejdeme ke shrnutí informací o užití jednotlivých predikátů, je třeba se pozastavit nad povahou substantiva, se kterým se dané predikáty pojí. Předmětem naší analýzy byly dva druhy predikátů. První bylo sloveso *beber(se)*, které je predikátem tranzitivním. My jsme toto sloveso analyzovali stejným způsobem jako ostatní predikáty. Nicméně výsledek nelze shledávat jako objektivní z toho důvodu, že u tohoto typu je třeba se zaměřit na substantivum ve funkci přemětu. U zbylých sloves, která jsou predikáty intranzitivní, je klíčová povaha substantiva ve funkci podmětu. Závěrem lze tedy prohlásit, že obsazení valenčních pozic jednotlivých predikátů je jedním z gramatických faktorů, které ovlivňují přítomnost prvku *se*.

Případ *beber(se)* nepředstavuje danou problematiku v pravém slova smyslu. Užití *se* u tohoto predikátu je ve většině případů buď indikátorem neosobní formy, nebo zastává funkci tzv. etického dativu. Jinak řečeno, je ekvivalentem českého *si* („*vypít si*“). Nelze samozřejmě opomenout jeho užití v metaforickém znění, kde je výskyt *se* prakticky pravidelný.

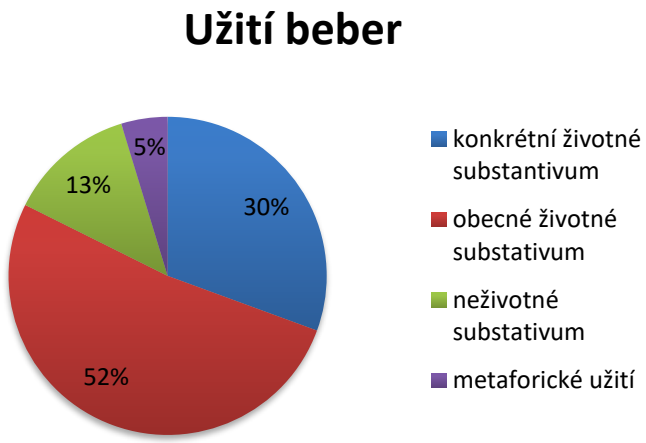

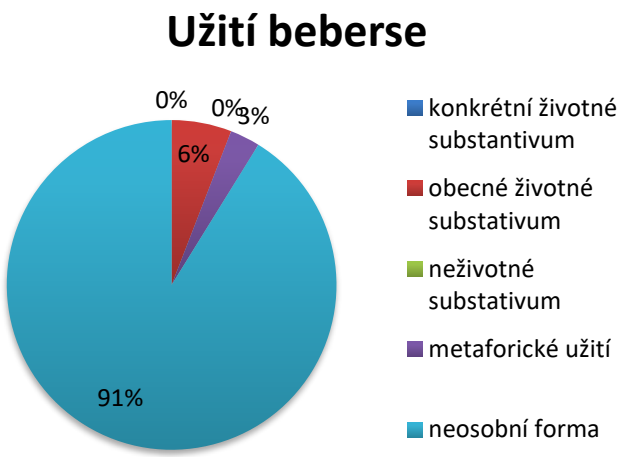

Co se týče dalšího predikátu, kterým je *caer(se)*, je třeba se v první řadě zaměřit na životnost původce děje, která je jedním z prvních rozhodujících faktorů. Ve většině případů, pokud se jedná o neživotný podmět, lze narazit na tvar predikátu v nezvratné formě. Pokud se bude jednat o životný podmět, *se* bude přítomno. Jedním z kontextů, ve kterém bývá právě toto sloveso užito, je například meteorologie, statistika či vyjádření pouhopouhého procesu pádu. Nicméně zaměřením na proces pádu zjistíme, že pokud je tento element přítomný, lze předpokládat, že pád byl z nějakého důvodu nečekaný a

náhlý. Ve většině případů lze užít obou variant predikátu, tedy zvratné či nezvratné, a gramatické nesrovnalosti se neobjeví.

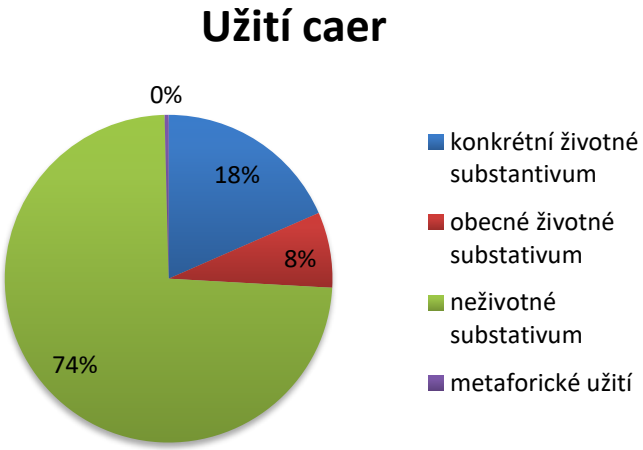

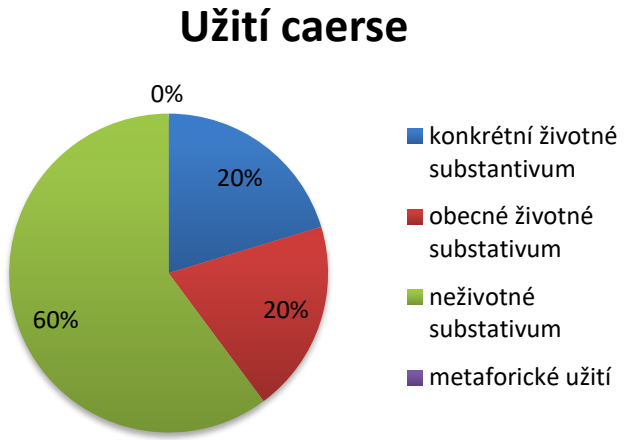

Ještě než se dostaneme ke shrnutí poznatků týkajících se slovesa *morir(se)*, chtěl bych nejprve okomentovat poslední dvě slovesa, kterými jsou *salir(se)* a *parar(se)*. Luis García Fernández tyto predikáty označuje za predikáty pohybu a věnuje jim několik stran ze své studie. Právě proto i já shledávám za důležité alespoň okrajově užití těchto sloves zmínit.

Primární změnou významu věty, kterou *se* v tomto případě přináší, je samozřejmě, jako veškeré tvary predikátů, založena na kontextuální stránce, ve které je výpověď situována. Procházením poměrně velkého množství se mi tento fakt potvrdil,

a proto tuto skutečnost konstatuji. Pokud užijeme sloveso ve zvratné formě, opět nastává případ, kdy lze čin vnímat jako něco nečekaného a neplánovaného.

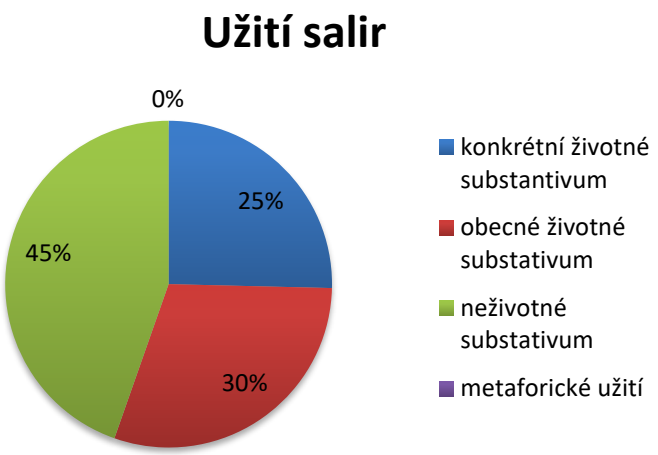

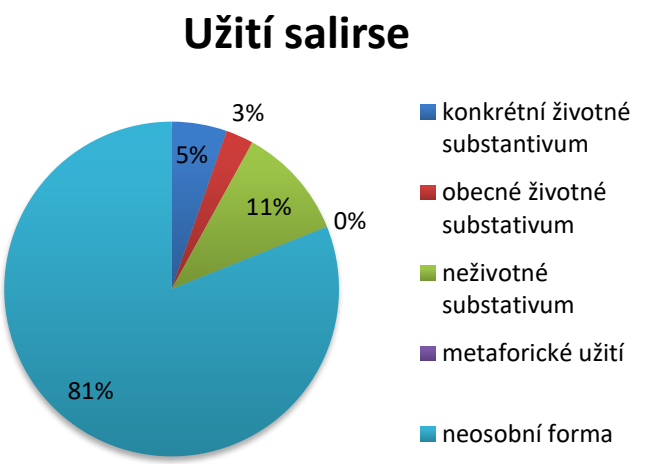

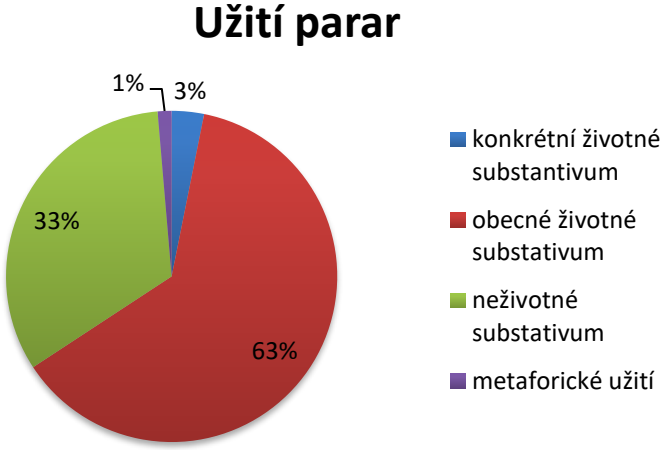

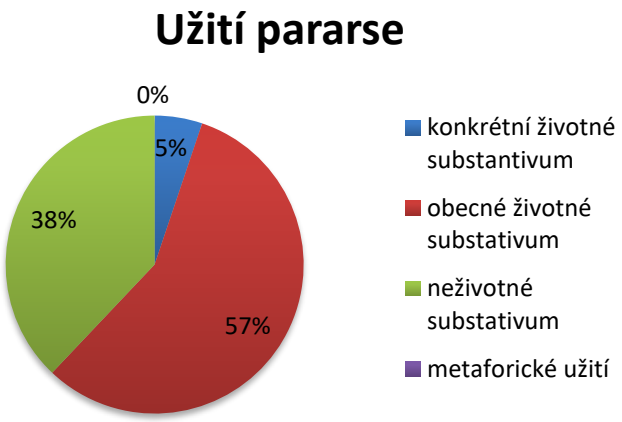

Po jakémsi shrnutí poznatků, získaných díky výše uvedeným predikátům, se dostáváme k jádru mé bakalářské práce. Tím je zaměření na sloveso, které se od již uvedených liší. Nejen, že problematika, týkající se právě tvaru *morir(se)*, je mnohem komplexnější, ale také lze nalézt mnoho publikací zabývajících se právě tímto fenoménem. Stejně jako u ostatních predikátů jsme zkoumali užití tohoto slovesa na čtyřech skupinách.

Jako první skupinou je užití *morir(se)* v kombinaci s konkrétním životním substantivem, konkrétněji antroponymem, tedy vlastními jmény osob. Jak jsme uvedli na předchozích stranách, slovesné užití bude v případě smrti známé osobnosti užito v jednoduchém tvaru tedy bez *se*. Jako příklad jsme uvedli smrt venezuelského prezidenta Huga Cháveze a španělského spisovatele Federica Garcíi Lorci. V případě jistého Joana Revéntose jsme narazili na určitou odlišnost.

Druhou skupinou, kterou lze vytvořit ve vztahu k užití slovesa *morir(se)*, je skupina, kdy je predikát užit v kombinaci s obecným substantivem. Nejedná se tedy o konkrétní osoby, ale o kolektivní pojetí. Ať už se zaměříme na první či druhou skupinu, v obou případech bude hlavním faktorem kontext. Kontextuální stránka nám mnohdy sdělí, zda se jedná o smrt přirozenou, či nepřirozenou, popřípadě násilnou. V případě přirozené smrti by mělo být užito slovesa v kombinaci s elementem *se*. Nicméně výjimkou jsou známé osobnosti v oblasti médií, kdy lze nalézt pouze tvar *muere*. Pokud se jedná o smrt nepřirozenou či násilnou mělo by být sloveso užito také v jednoduché formě. Uvedli jsme také malou hypotézu, která nás přivádí k otázce, jaký druh smrti lze považovat za přirozenou, a následně dané skutečnosti přizpůsobit užití predikátu.

Nelze samozřejmě opomenout případ, kdy nám věta sděluje skutečnost, že se jedná o proces umírání. Pokud tomu tak bude, sloveso bude užito samozřejmě ve tvaru *morirse.*

Ve třetí skupině lze nalézt případy, kdy tento predikát je užit spolu se substantivem neživotným. Řeč je o jistém metaforickém nádechu.

V poslední řadě, čtvrtá skupina úzce souvisí se skupinou třetí, protože se jedná o způsob, kdy *morir(se)* zastává právě metaforickou funkci. Jedná se o tvary „*zemřít smíchy*“, „*zemřít závistí*“ apod. Je evidentní, že se opět jedná o metaforu z toho důvodu, že smích ani závist nemohou být ve skutečnosti příčinou smrti.

Pokud se kdykoliv budeme zabývat touto problematikou, je velmi důležité zaměřit se primárně na povahu slovesného děje. Typy dělení vybraných autorů můžeme nalézt v teoretické části, konkrétně v kapitole *Vliv lexikálního aspektu na význam vybraných predikátů*. Sekundárním faktorem je zaměření na kontextuální stránku. Ta nám na základě prostudovaných teorií ve většině případů určí, zda by užití nebylo v rozporu s gramatickými pravidly. V každém případě, většina predikátů, které jsme v této práci uvedli, dovolují obojí užití, jak zvratný tvar, tak jednoduchý, a jen zřídka dojde ke gramatické nesprávnosti. Samozřejmě musíme se mít na pozoru, aby se slovesné tvary nelišily z hlediska lexikálního významu.

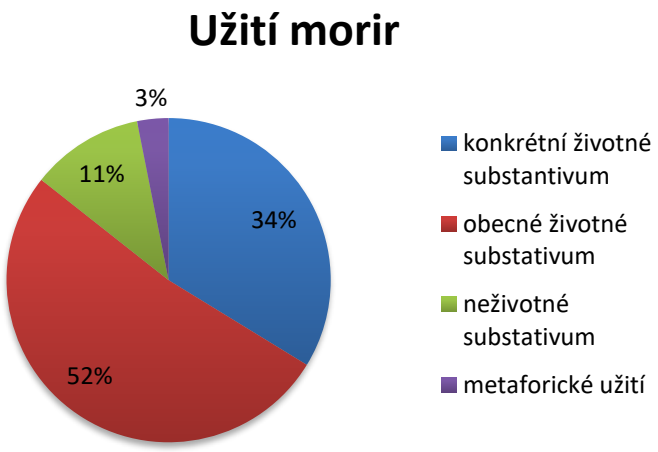

Užití morirse

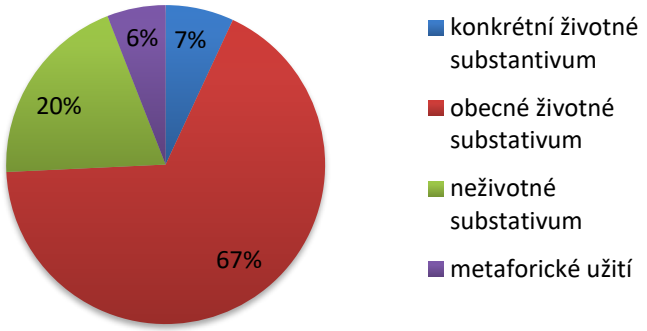

14.Resumen

Mucho tiempo no entendía el uso de los verbos *morir(se), caer(se)* etc., concretamente la presencia de elemento "se". Hace unos años leí un artículo en el periódico El País y encontré un artículo dónde apareció este fenómeno. El día siguiente lo consulté con mi profesora de morfología y ella me propuso que eligiera este tema como el objetivo de este trabajo. El trabajo está dividido en dos partes, parte teorética y práctica.

En la parte teorética introducimos unas teorías de lingüísticos españoles que sirven de la base de tesis.

En primer lugar enseñamos las funciones básicas de elemento *se* en la lengua española. Trabajamos con publicaciones de Leonardo Gómez Torrego, Bohumil Zavadil y Petr Čermák, y también Emilio Alarcos Llorach.

Otro capítulo de la parte teorética es uno de los más importantes de toda la parte porque se presenta la terminología y las teorías de influencia del aspecto léxico. La orientación en los términos es necesaria para entender las siguientes teorías.

El objetivo de último capítulo es mostrar las explicaciones. Presentamos las teorías de Luis García Fernández que es inicial para nuestro trabajo y exponemos las ideas aplicadas a varios predicados.

La parte siguiente es la parte práctica. Allí nos dedicamos a analizar los textos periódicos, encontrados en el banco de datos CREA, corpus de Referencia de Español Actual de Real Academia Española, y aplicar las teorías enseñadas en la parte previa. Si nos centramos en la parte gramatical, es decir en el uso de *se*, vemos que en la mayoría de los ejemplos no produce agramaticalidad. Los predicados analizados son *beber(se), caer(se), morir(se), salir(se) y parar(se).* Sin embargo, verbo *morir(se)* es el más importante para nuestro trabajo.

Como resultado del análisis realizado, es posible concluir que en la mayoría de los casos citados es posible utilizar ambas formas de verbo. Es decir, que el hablante puede elegir si va a utilizar forma reflexiva o sin el *se*. Como he dicho ya en la mayoría de los casos no es agramatical. Sin embargo, el uso depende del contexto en el que se encuentra la frase o el hablante. Se ve muy bien en los textos periodísticos porque para

usar forma correcta es esencial saber el contexto. Si quisiéramos encontrar una regla general para el uso de *se*, serían los casos cuando se trata de un proceso o una acción inesperada. Por otro lado, si quisiéramos observar los modos de acción detallamente, deberíamos concentrarnos en las teorías de Luis García Fernández y Elena de Miguel y Marina Fernández Lagunilla.

15. Seznam použité literatury

Bogard, Sergio: “El clítico se. Valores y evolución”. 2006

Cuervo, Rufino José: Notas a la gramática de la lengua castellana de don Andrés Bello. 1981

De Kock, Josse/DeMello: Goerge, Gramática española: enseňanza e investigación, Universidad de Salamanca, Salamanca 1997

De Miguel, Elena / Marina Fernández Lagunilla: “El operador aspectual se”, Madrid, 2000

García Fernández, Luis: Algunas observaciones sobre “se“ aspectual, Universidad Complutense de Madrid, 2011

Gómez Torrego, Leonardo: Gramática didáctica del español, 1997

Sánchez López, Cristina: “Las construcciones con se. Estado de la cuestión”, 2002

Veselá, Jana: El elemento español se y sus valores, Ostrava 2010

Zavadil, Bohumil - Čermák, P.: Mluvnice současné španělštiny (lingvisticky interpretační přístup), Praha 2010

Webové zdroje:

www.rae.es

www.elpais.com

www.elmundo.es

www.abc.es